

Wypadki przy pracy w budownictwie

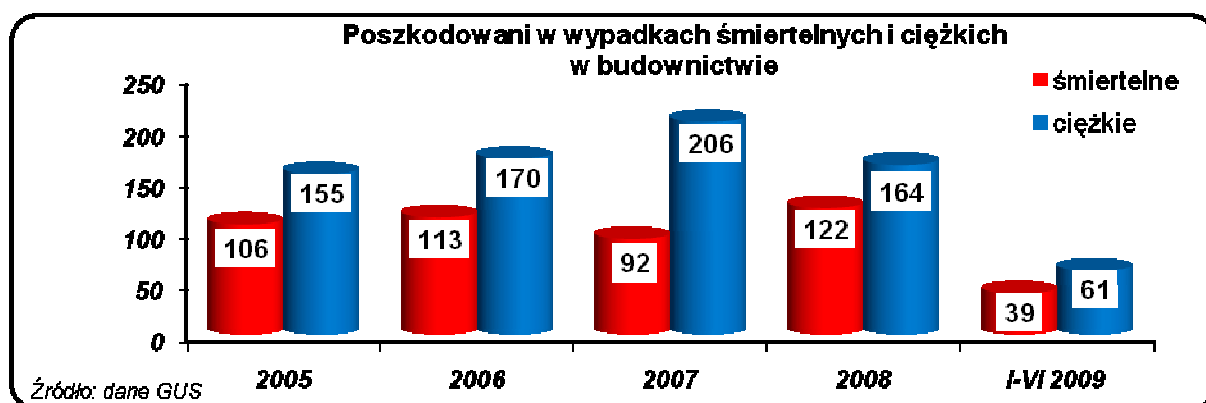
Budownictwo od lat postrzegane jest jako sektor gospodarki o wysokim poziomie ryzyka zawodowego i niezadowalającym stanie bezpieczeństwa pracy. W latach 2001 - 2005 w budownictwie odnotowywano systematyczny spadek liczby osób poszkodowanych, ale przy jednoczesnym wzroście w 2005 r. liczby poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych. Od 2006 r. postępuje natomiast wzrost liczby poszkodowanych **w wypadkach przy pracy** w budownictwie.

W latach 2007-2008 ogólna liczba wypadków w tej sekcji gospodarki wzrosła o 12% i była 2-krotnie wyższa niż w całej gospodarce. Szczególnie niepokojący jest gwałtowny (ponad 3-krotnie wyższy niż w całej gospodarce) wzrost liczby ofiar śmiertelnych – z 92 w 2007 r. do 122 – w 2008 r. Równocześnie o 42 zmniejszyła się liczba osób, które doznały ciężkich uszkodzeń ciała (spadek o 20,4% w porównaniu do 2007 r.).

Należy jednak zauważyć, że w I półroczu 2009 r. zanotowano spadek o 20,4% ogólnej liczby poszkodowanych w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego (tj. z 4 238 do 3 314 osób wg danych GUS). Liczba ofiar śmiertelnych na budowach spadła w tym czasie z 50 do 39 osób, tj. o 22%. Zmniejszyła się także o 16,4% liczba osób z ciężkimi obrażeniami ciała (z 73 do 61 osób). Średnio 80% ogólnej liczby wypadków w budownictwie skutkuje lżejszymi urazami ciała.

Kształtowanie się wypadków przy pracy w budownictwie w latach 2005 - 2008 oraz w I półroczu 2009 r. przedstawiono na poniższych diagramach.

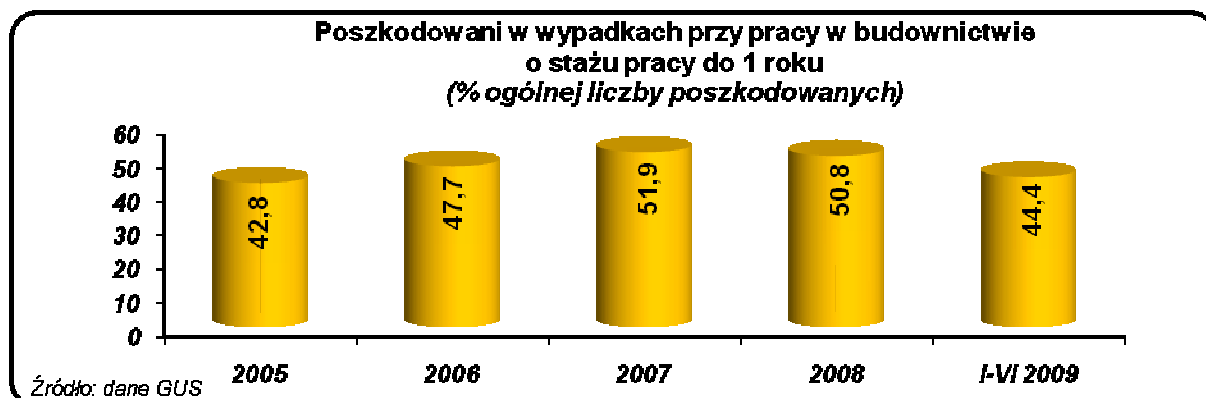
Według danych GUS, produkcja budowlano-montażowa, obejmująca roboty o charakterze inwestycyjnym i remontowym, zrealizowana przez przedsiębiorstwa budowlane zatrudniające powyżej 9 osób, w 2008 r. była o 13,2% wyższa niż w 2007 roku (w 2007 r. nastąpił wzrost o 17 % w stosunku do 2006 r.). Natomiast wszystkie przedsiębiorstwa budowlane (łącznie z firmami zatrudniającymi poniżej 9 osób) odnotowały w 2008 r. wzrost produkcji o ok. 11 % (w 2007 r. wzrost o 16,5%).

Produkcja budowlano-montażowa zrealizowana w sierpniu 2009 r. była o 11% większa niż w tym samym okresie przed rokiem. W okresie styczeń – sierpień br. produkcja budowlano-montażowa była wyższa niż przed rokiem o 3,9%. Większa niż przed rokiem była sprzedaż robót o charakterze remontowym (o 11,9%) oraz inwestycyjnym (o 0,7%). Znaczący wzrost sprzedaży odnotowano w jednostkach zajmujących się głównie budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej, a niewielki – w podmiotach wykonujących specjalistyczne roboty budowlane. Spadek nastąpił w przedsiębiorstwach zajmujących się budową budynków mieszkalnych.

W 2008 r. przeciętna liczba osób zatrudnionych w budownictwie na podstawie umowy o pracę była o 11,7% wyższa niż w 2007 r. (przed rokiem była wyższa o 11,5% w stosunku do 2006 r.). W okresie styczeń – sierpień br. przeciętne miesięczne zatrudnienie w budownictwie było o 5,6% wyższe niż w analogicznym okresie ub. roku, przy wzroście przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto o 4,3%. W sierpniu 2009 r. zwiększyło się zatrudnienie w przedsiębiorstwach zajmujących się m.in. specjalistycznymi robotami budowlanymi (o 6,6%), budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej (o 6,3%) oraz budową budynków mieszkalnych (o 3,4%).

Wzrost zatrudnienia w firmach budowlanych, znaczny udział małych, słabych ekonomicznie podmiotów gospodarczych; rotacja pracowników oraz deficyt osób posiadających odpowiednie doświadczenie i kwalifikacje zawodowe, spowodowany

emigracją, to główne przyczyny wypadkowości w budownictwie. Konsekwencją dużej rotacji pracowników w budownictwie jest liczba wypadków z udziałem osób o stażu nieprzekraczającym 1 roku, co ilustruje poniższy diagram.

Nie zmienia się od lat struktura niebezpiecznych wydarzeń, powodujących wypadki przy pracy w budownictwie. W I półroczu 2009 r. dominowało podobnie, jak w latach poprzednich:

- poślizgnięcie, potknięcie się, upadek osoby na tym samym poziomie (17,6% wypadków przy pracy w budownictwie),
- uderzenie poszkodowanego przez spadający z góry czynnik materialny, np. przez transportowane, montowane i wyrzucane materiały budowlane; elementy rusztowań i szalunków, demontowane elementy konstrukcji budynku itp. (12,1 %),
- upadek osoby z wysokości (9,6 %).

Wypadki śmiertelne, ciężkie i zbiorowe podlegają obowiązkowi zgłoszenia przez pracodawcę do PIP. Należy zaznaczyć, że obowiązkiem zgłoszenia nie są objęte urazy osób samozatrudniających się, a ta forma zatrudnienia staje się coraz bardziej powszechna także w Polsce, zwłaszcza w budownictwie. Inspektorzy pracy badają okoliczności i przyczyny wypadków zgłaszanych do PIP.

Liczbę zbadanych przez inspektorów pracy wypadków przy pracy w budownictwie w latach 2005 – 2008 oraz w okresie I - VIII 2009 r. przedstawiono w poniższej tabeli.

Wypadkach przy pracy zbadane przez inspektorów pracy w sekcji <i>budownictwo</i> w latach 2005-2008 oraz I-VIII 2009 r.^{a)}			
Rok	Ogółem	W tym: ze skutkiem śmiertelnym	W tym: ciężkie uszkodzenie ciała
2005	514	121	174
2006	484	119	180
2007	566	113	210
2008	683	160	246
I-VIII 2009^{b)}	354	69	126

^{a)} w grupie zbadanych wypadków występują zdarzenia, które miały miejsce w latach poprzednich bądź nastąpiła zmiana ich kwalifikacji prawnej (np. zmiana wypadku ciężkiego na śmiertelny, lekkiego na ciężki itp.); jest to przyczyną rozbieżności w statystyce wypadków między PIP i GUS

^{b)} dane nieostateczne

W okresie I – VIII 2009 r., podobnie jak w latach poprzednich, wypadkom ulegali najczęściej robotnicy budowlani zatrudnieni na stanowiskach pomocniczych w budownictwie ogólnym (12,2% liczby poszkodowanych); murarze i pokrewni (10,5%); cieśle, stolarze budowlani i pokrewni (9%); robotnicy budowlani robót stanu surowego i pokrewni, np. monterzy rusztowań (9%); oraz betoniarze (7,5%). Osoby wykonujące wymienione zawody stanowiły 46,8% osób poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych zbadanych przez inspektorów pracy. Aż 95,8% ogólnej liczby osób, które uległy wypadkom na budowach, pracowało krócej niż rok. Wśród ofiar śmiertelnych 95% stanowiły osoby o stażu pracy krótszym niż rok.

W badanym okresie 2009 r. nie zmieniła się – w stosunku do lat poprzednich – struktura niebezpiecznych wydarzeń powodujących wypadki. W zbadanych przez inspektorów pracy zdarzeniach wypadkowych dominowały:

- upadek z wysokości (dachy, stropy, otwory okienne, płyty balkonowe, tarasy, rusztowania, drabiny itp.) – 37,6% ogólnej liczby wydarzeń,
- uderzenie poszkodowanego przez poruszający się po budowie obiekt (np. pojazd lub obsługiwany sprzęt roboczy) – 8,2%,
- przysypanie i zasypanie poszkodowanego ziemią – 7,3%,

- uderzenie poszkodowanego przez spadający z góry czynnik materialny (transportowane, montowane i wyrzucane materiały budowlane; elementy rusztowań i szalunków, demontowane elementy konstrukcji budynku itp.) – 7,1%,
- uderzenie, pochwycenie lub przygniecenie poszkodowanego przez maszynę, urządzenie lub narzędzie – 5,1%.

Upadki z wysokości skutkujące śmiercią to przede wszystkim upadki z rusztowań (32%) i upadki z drabin (24%). Ciężkie obrażenia ciała to również skutek upadków z rusztowań (43%) i z drabin (19%).

Analiza wypadków przy pracy zbadanych przez inspektorów pracy wskazuje, że przyczyny organizacyjne stanowiły 45,4%, przyczyny ludzkie, wynikające ze stanu psychofizycznego i zachowań człowieka - 43,5%, a techniczne (związane ze stanem maszyn, urządzeń, narzędzi i zastosowanych technicznych środków ochronnych) – 11,1%.

Wśród powtarzalnych przyczyn organizacyjnych należy wymienić:

- brak nadzoru, tolerowanie przez sprawujących nadzór odstępstw od przepisów i zasad bhp oraz stosowania niewłaściwej technologii – 14,2%;
- dopuszczanie do pracy osób nieprzygotowanych do wykonywanej pracy (m.in. brak: przeszkolenia bhp, orzeczeń lekarskich o braku przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku, kwalifikacji zawodowych, poinstruowania o sposobie wykonania pracy) – 6,7%;
- nieprawidłowy podział pracy lub rozplanowanie zadań, niewłaściwa koordynacja prac zbiorowych, wykonywanie pracy w zbyt małej obsadzie osobowej – 4%;
- niewłaściwa organizacja stanowiska pracy (niedostarczenie lub niewłaściwy dobór środków ochrony indywidualnej, nieodpowiednie dojścia lub przejścia; nieodpowiednie rozmieszczenie i składowanie przedmiotów pracy – materiałów, surowców itp.) – 7,8%.

Przyczyny ludzkie to przede wszystkim:

- nieprawidłowe zachowanie się pracownika, m.in. spowodowane nieznaną zagrożenia, lekceważeniem zagrożenia, niedostateczną koncentracją na wykonywanej czynności – 24,2%;
- niewłaściwe samowolne zachowanie się pracownika (wejście, wjechanie na obszar zagrożony bez upewnienia się, że nie ma niebezpieczeństwa;

- wykonywanie czynności bez usunięcia zagrożenia; przechodzenie, przejeżdżanie lub przebywanie w miejscach niedozwolonych) – 5,3%;
- brak lub niewłaściwe posługiwanie się czynnikiem materialnym (używanie nieodpowiednich do danej pracy narzędzi i maszyn lub ich użycie niezgodnie z przeznaczeniem, użycie maszyn i narzędzi podczas przebywania osób w strefie zagrożenia, niewłaściwe uchwycenie i trzymanie czynnika materialnego; wadliwe zainstalowanie, zamocowanie, zawieszenie czynnika materialnego itp.) – 5,9%;
 - nieużywanie przez pracownika sprzętu ochronnego (środków ochrony indywidualnej, urządzeń zabezpieczających itp.) – 4,4%.

Przyczyny techniczne to głównie:

- wady konstrukcyjne lub niewłaściwe rozwiązania techniczne, jak np. brak lub niewłaściwe urządzenia zabezpieczające, nieodpowiednia wytrzymałość czynnika materialnego (pomosty robocze rusztowań, balustrady, zabezpieczenia otworów technologicznych w stropach itp.), niewłaściwa stateczność czynnika materialnego (rusztowania, drabiny, szalunki itp.) - 9%.

DZIAŁALNOŚĆ KONTROLNA

Ze względu na wysoki poziom ryzyka zawodowego i niezadowalający stan bezpieczeństwa pracy, kontrole przestrzegania przepisów bhp w zakładach prowadzących działalność budowlaną umieszczane są w corocznych programach działania Państwowej Inspekcji Pracy. W poszczególnych latach ukierunkowywane były na te rodzaje robót, które charakteryzowały się wyjątkowo dużą liczbą stwierdzonych podczas wcześniejszych kontroli nieprawidłowości lub nasileniem zdarzeń wypadkowych. Były to zatem prace na wysokości, w tym na rusztowaniach i dachach oraz prace ziemne i w wykopach.

Niezależnie od kontroli problemowych, prowadzone były rutynowe działania kontrolno-nadzorcze obejmujące zagadnienia bezpieczeństwa i higieny pracy w budownictwie. Podejmowano także działania interwencyjne w przypadku wystąpienia zagrożeń w miejscach publicznych podczas wykonywania robót budowlanych. Zwracano uwagę nie tylko na bezpieczeństwo osób wykonujących prace, ale też osób postronnych niezwiązanych z realizacją prac, w tym dzieci.

Większość kontroli dotyczyła prac budowlanych wykonywanych podczas rozbiórki lub remontu budynków (w tym montażu i demontażu rusztowań, ocieplenia budynków, prac elewacyjnych i malarskich, remontów dachów), remontu nawierzchni dróg, wykopów wąskoprzestrzennych (dla wodociągów, kanalizacji, instalacji elektrycznych), usuwania awarii sieci wodociągowej, ciepłowniczej i kanalizacyjnej, demontażu płyt azbestowych.

Stałym nadzorem objęto duże inwestycje, na których mogą wystąpić istotne zagrożenia życia lub zdrowia pracowników, między innymi budowy centrów handlowych, marketów, hal sportowych, pływalni, osiedli mieszkaniowych, odcinków dróg, obwodnic miast, mostów. Kontrolowano też inwestycje związane z EURO 2012 (26 kontroli).

Do końca sierpnia 2009 roku inspektorzy pracy przeprowadzili 3925 kontroli na 2267 budowach. Były to kontrole przestrzegania przepisów bhp na placach budowy oraz przy budowie i remoncie dróg i autostrad (w tym mostów i wiaduktów).

Skontrolowano 3566 pracodawców, zatrudniających 53 517 pracowników, w tym 3837 kobiet i 470 młodocianych.

Kontrole w ciągu 8 miesięcy 2009 roku	Place budowy	Drogi, mosty	Razem
Liczba kontroli	3443	482	3925
Liczba placów budowy	1998	269	2267
Liczba pracodawców	3138	428	3566
Liczba zatrudnionych	43527	9990	53517

Największą liczbę przedsiębiorstw zaangażowanych na budowach stanowiły małe zakłady pracy, wykonujące określone roboty jako podwykonawcy. Dlatego też kontrole koncentrowały się głównie na tych zakładach, w których zresztą występują największe problemy w sferze bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia pracujących.

Zestawienie liczby kontroli według wielkości zatrudnienia w zakładach

Wielkość zatrudnienia	Liczba przeprowadzonych kontroli		
	budowy	drogi	ogółem
do 9 zatrudnionych	2316	234	2550
od 10 – 49 zatrudnionych	954	190	1144
od 50 – 100 zatrudnionych	111	30	141
od 101– 249 zatrudnionych	46	25	71
powyżej 250 zatrudnionych	16	3	19

Ponad połowę kontroli (65 %) przeprowadzono u podmiotów zatrudniających do 9 pracujących, 29% - u podmiotów zatrudniających od 10 do 49 pracujących, a 6 % kontroli dotyczyło podmiotów zatrudniających powyżej 50 pracujących.

Wyniki kontroli budów

Inspektorzy pracy przeprowadzili 3443 kontrole na 1998 budowach. Kontrolowano w szczególności budowy obiektów: mieszkalnych, biurowych, produkcyjnych, oświatowych, centrów handlowych oraz hoteli. Skontrolowano 3138 pracodawców, zatrudniających 43 527 pracowników, w tym 3159 kobiet i 452 młodocianych.

Najwięcej nieprawidłowości dotyczyło wykonywania prac na wysokości, które należą do jednych z najbardziej niebezpiecznych, stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia. Wśród stwierdzonych nieprawidłowości należy wymienić przede wszystkim: brak środków ochrony zbiorowej przed upadkiem z wysokości – balustrad (994 kontrole), niezabezpieczenie dojeżdż i przejść, klatek schodowych (330 kontroli), niezabezpieczenie otworów technologicznych przed upadkiem z wysokości (378 kontroli) oraz niestosowanie środków ochrony indywidualnej zabezpieczających przed upadkiem z wysokości (140 kontroli). Najczęściej wynikały one ze specyficznego dla budownictwa szybkiego tempa prowadzenia robót; nieuwzględnienia w harmonogramie wykonywania robót budowlanych prac zabezpieczających; lekceważenia tzw. krótkotrwałych zagrożeń, które znikną samoistnie wraz z zakończeniem prac na wysokości. Najbardziej

niepokojące jest to, że nieprawidłowości te powtarzają się na różnych kondygnacjach wznoszonych obiektów.

Pracodawcy bardzo często nie dopełniają obowiązku odbioru rusztowań przez osoby uprawnione (290 kontroli). W większości przypadków skutkowało to wykonywaniem pracy na nieprawidłowo zmontowanych, niekompletnych rusztowaniach. Brak też było poręczy ochronnych (szczególnie przy pracach termoizolacyjnych, gdy odległość rusztowania od ściany budynku była większa niż 20 cm) lub nieprawidłowe poręcze ochronne przy pomostach roboczych rusztowań (786 kontroli), a także niewłaściwe wypełnienie pomostów roboczych (447 kontroli) oraz brak pionów komunikacyjnych (447 kontroli). Często rusztowania montowane były przez osoby nie posiadające uprawnień kwalifikacyjnych, szczególnie dotyczy to prac krótkoterminowych.

Poważnym problemem był również brak wygradzenia i oznakowania stref niebezpiecznych przy wykonywaniu prac na wysokości, gdy stosowany był sprzęt do transportu pionowego lub prowadzone były prace ziemne (849 kontroli), a także stan techniczny maszyn i urządzeń (351 kontrole) oraz urządzeń i instalacji elektroenergetycznych, a zwłaszcza niezabezpieczenie przewodów elektrycznych przed uszkodzeniami mechanicznymi (732 kontrole).

Niewyposażenie lub niestosowanie przez pracowników wymaganych środków ochrony indywidualnej, w tym przede wszystkim głowy i środków chroniących przed upadkiem z wysokości dotyczyło 5260 pracowników.

Nadal stwierdza się na budowach wykonywanie robót w wykopach o ścianach niezabezpieczonych przed możliwością osunięcia się gruntu (184 kontrole). Wynikało to przede wszystkim z chęci obniżenia kosztów i wypracowania większego zysku. Mimo że w kosztorysach robót budowlanych uwzględniono zabezpieczenia, skarpy wykopów nie miały prawidłowego nachylenia dostosowanego do warunków gruntowo-wodnych. U 63 pracodawców brak było zejść (wejść) do wykopów.

Nieprawidłowości polegające na zatrudnianiu pracowników bez wymaganych kwalifikacji do obsługi maszyn i urządzeń budowlanych dotyczyły 731 pracowników. Instrukcji bezpiecznego wykonywania robót nie zapewniono 6547 pracownikom.

W zakresie przygotowania pracowników do pracy, inspektorzy pracy stwierdzili, że instruktażowi stanowiskowemu nie zostało poddanych 1862 pracowników. Dopuszczono do pracy 1332 pracowników bez aktualnych orzeczeń

lekarskich o braku przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku, w tym do pracy na wysokości. W ocenie inspektorów pracy było to spowodowane lekceważeniem bądź nieznaną przepisów, szczególnie przez pracodawców zatrudniających do 9 pracowników.

Pracodawcy nie dokonali oceny ryzyka zawodowego związanego z pracą wykonywaną przez 2903 pracowników. Nagminnym zjawiskiem jest posiadanie oceny uniwersalnej, tj. sporządzonej tak ogólnikowo, że może być stosowana dla wielu różnych placów budów. Nie oddaje ona specyfiki danej budowy, nie uwzględnia konkretnych zagrożeń, jakie na niej występują i nie jest aktualizowana w zależności od stanu zaawansowania robót (inne zagrożenia występują na etapie wykonywania stanu zerowego, inne przy robotach wykończeniowych).

Podkreślić należy, że znacznie mniej nieprawidłowości stwierdzono na placach budów, gdzie inwestycje realizowały duże, specjalistyczne firmy budowlane, z wieloletnim doświadczeniem w branży budowlanej, lub którym powierzono generalne wykonawstwo. Miały one dobrze zorganizowane służby bhp, które kontrolowały prace wszystkich zatrudnionych na budowie i egzekwowały od podwykonawców przestrzeganie przepisów bhp.

Zestawienie stwierdzonych nieprawidłowości w ciągu 8 miesięcy 2009 r. przedstawiono w tabeli.

Rodzaj nieprawidłowości	Odsetek kontroli podczas których stwierdzono nieprawidłowości	Uwagi
Brak szkoleń wstępnych- instruktaż stanowiskowy	12	dotyczył 1862 pracowników
Dopuszczanie do pracy bez badań lekarskich	16	dotyczyło 1332 pracowników
Brak udokumentowanej oceny ryzyka zawodowego	16	dotyczyło 2903 pracowników
Niedostarczenie pracownikom odzieży i obuwia roboczego	5	dotyczyło 160 pracowników
Niewyposażenie pracowników w środki ochrony indywidualnej	23	dotyczyło 2782 pracowników
Zatrudnianie bez wymaganych uprawnień kwalifikacyjnych	8	dotyczyło 731 pracowników
Brak zabezpieczenia i oznakowanie strefy i miejsca niebezpiecznego	25	dotyczyło 5855 pracowników
Niewłaściwe składowanie lub magazynowanie materiałów	14	np. składowanie materiałów opartych o ogrodzenie
Niewłaściwa ochrona przeciwporażeniowa dla instalacji i urządzeń elektrycznych	10	np. uszkodzone wtyczki bądź gniazdka wtykowe
Niezabezpieczenie przewodów elektrycznych przed uszkodzeniami mechanicznymi	21	np. przewody elektryczne leżące na ciągach komunikacyjnych

Brak pomiarów skuteczności ochrony przeciwporażeniowej przed dotykiem bezpośrednim i pośrednim	11	brak lub nieaktualne pomiary
Brak pomieszczeń higienicznosanitarnych	10	np. brak szatni
Brak instrukcji bezpiecznego wykonywania robót	23	problem jest szczególnie istotny przy wykonywaniu robót niebezpiecznych
Brak zabezpieczenia stałych stanowisk pracy przed spadającymi przedmiotami i czynnikami atmosferycznymi	8	np. brak daszków ochronnych nad
Brak zabezpieczenia ścian wykopu	5	np. brak oszalowania wykopu lub oszalowanie niepełne
Brak zejść (wejścia) do wykopu	2	np. brak drabin, schodni
Nieprawidłowe składowanie urobku i materiałów w pobliżu wykopu	1	np. składowanie ziemi w pobliżu wykopu
Prowadzenie prac na wysokości bez środków ochrony zbiorowej przed upadkiem z wysokości	29	np. brak balustrad ochronnych
Niezabezpieczenie przejść, dojść do stanowisk pracy przed upadkiem osób z wysokości	10	np. klatek schodowych
Niezabezpieczenie otworów technologicznych przed możliwością wpadnięcia do nich osoby	11	np. otworów w stropach
Niezabezpieczenie pracującego przed upadkiem z wysokości z użyciem środków ochrony indywidualnej	4	dotyczyło 415 pracowników
Brak udokumentowanego odbioru rusztowania	8	dotyczyło 895 pracowników
Nieprawidłowe posadowienie rusztowania na gruncie	13	np. rusztowanie posadowione na bloczkach betonowych
Nieprawidłowe poręczce ochronne na rusztowaniu przy pomostach roboczych	23	np. brak wypełnienia wolnej przestrzeni pomiędzy deską krawężnikową a poręczą
Brak prawidłowych pionów komunikacyjnych na rusztowaniu	13	np. brak drabin
Nieprawidłowe wypełnienie pomostami powierzchni roboczych rusztowania	13	np. wypełnienie pomostów luźno ułożonymi deskami
Nieprawidłowe zakotwienie rusztowania do stałych elementów obiektu budowlanego	13	np. zakotwienie rusztowania niezgodne z dokumentacją producenta
Nieprawidłowy stan techniczny osłon i zabezpieczeń elementów niebezpiecznych maszyn i urządzeń	10	np. brak osłony przy pilarsce tarczowej
Brak instrukcji bhp dotyczącej obsługi maszyn i urządzeń	10	dotyczył 1643 pracowników

W 2009 r. inspektorzy pracy przeprowadzili 26 kontroli inwestycji związanych z EURO 2012. Skontrolowano 25 pracodawców, zatrudniających 2626 pracowników, w tym 328 kobiet i 2 młodocianych. Były to kontrole budowy 6 stadionów piłkarskich. Połączenie działań prewencyjnych i kontrolnych przyczyniło się do tego, że od 2 lat na żadnej z nadzorowanych prawie stu budów nie doszło do śmiertelnego wypadku przy pracy. Poprawia się organizacja pracy na placach budowy oraz nabiera

znaczenia rola koordynatora sprawującego nadzór nad bezpieczeństwem i higieną pracy wszystkich pracowników zatrudnionych w tym samym miejscu.

Inne zjawiska i problemy stwierdzone podczas kontroli budów

Należy podkreślić, że stan bezpieczeństwa i higieny pracy na poszczególnych placach budów jest zróżnicowany. Zależy przede wszystkim od sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw, wiedzy pracodawców i kierowników budów o występujących zagrożeniach, dyscypliny technologicznej oraz fachowości pracowników.

Analiza wyników kontroli wskazuje, że zagrożenia dla zdrowia i życia osób wykonujących prace budowlane od lat ubiegłych nie uległy zmianie. Nadal najczęstszym zagrożeniem dla zdrowia i życia jest praca na wysokości, w tym praca na nieprawidłowo zmontowanych rusztowaniach. Należy zauważyć, że brak zabezpieczeń na stanowiskach pracy wiąże się z małą skutecznością nadzoru odpowiedzialnego za bezpieczeństwo pracujących. Często udziela się cichego przyzwolenia na wykonywanie prac w warunkach stałego zagrożenia zdrowia i życia pracowników, ponieważ uzyskanie dodatniego wyniku finansowego jest priorytetem firm.

Wiele nieprawidłowości powstaje już na etapie przygotowania inwestycji, bo inwestorzy nie chcą uznać i ponieść kosztów na zabezpieczenia stanowisk pracy. Natomiast wybór na generalnego wykonawcę przedsiębiorcy, który nie zatrudnia pracowników do prac budowlanych, a zapewnia jedynie nadzór techniczny nad prowadzonymi pracami, skutkuje przetrzucaniem odpowiedzialności za stan bhp na podwykonawców, którzy mają dużo mniejsze możliwości organizacyjne i finansowe.

Poważnym problemem jest wielość podmiotów wykonujących prace na terenie jednej budowy. Występują wówczas trudności z nadzorowaniem i koordynowaniem pracy wielu wykonawców, a także rozmywa się wtedy odpowiedzialność za stan bhp.

Nacisk wywierany przez inwestorów na kierowników budów, dotyczący planowej realizacji inwestycji powoduje zaś, że sprawą pierwszorzędą jest terminowość wykonania pracy, a ewentualne zaniedbania, wynikające z nierespektowania przepisów bhp, są sprawą drugorzędą. Krótkie terminy realizacji prac powodują ponadto pośpiech i często chaos organizacyjny.

Nie bez znaczenia jest łączenie wielu funkcji przez kierowników budów. Nadzorowanie nawet kilku placów budowy w różnej fazie robót oraz sprawowanie

funkcji koordynatora ds. bhp powoduje, że tak naprawdę na nielicznych tylko budowach w sposób właściwy wypełniają oni swoje obowiązki. Tym bardziej że nałożono na nich w bardzo wielu przypadkach zadania związane z ekonomicznym rozliczaniem budowy.

Nie sposób nie zauważyć dużej rotacji pracowników, z czym wiąże się konieczność organizowania kolejnych szkoleń bhp, badań lekarskich, wyposażenia w środki ochrony indywidualnej, odzież i obuwie robocze, itp. (są to dodatkowe koszty dla pracodawców).

Do prac budowlanych zatrudniane są małe firmy, żeby obniżyć koszty inwestycji. Firmy te borykają się z wieloma problemami, nie mają odpowiedniej praktyki, wiedzy ani zaplecza. Zatrudniają one osoby niewykwalifikowane, nieposiadające wymaganego przygotowania i doświadczenia zawodowego w budownictwie, co w połączeniu z niewłaściwym szkoleniem bhp ma znaczący wpływ na liczbę wypadków przy pracy w budownictwie.

Wyniki kontroli budowy oraz remontu dróg i autostrad (w tym mostów i wiaduktów)

Inspektorzy pracy przeprowadzili 482 kontrole na 269 budowach mostów, wiaduktów kolejowych i autostrad, przebudowach i remontach dróg powiatowych i krajowych oraz węzłów komunikacyjnych. Skontrolowano 428 pracodawców, zatrudniających 9990 pracowników, w tym 678 kobiet i 18 młodocianych.

Budownictwo drogowe i mostowe charakteryzuje się wysokim stopniem ryzyka zawodowego i wypadkowego, ze względu na specyfikę stosowanych technologii, warunki atmosferyczne, zmienność frontu robót, prowadzenie prac na terenie otwartym, pozbawionym elementów infrastruktury technicznej.

Kontrolami objęto wykonawców robót prowadzonych w pasie drogowym i na obiektach mostowych. Sprawdzano sposób organizacji prac, który powinien zapewnić bezpieczeństwo pracowników oraz ruchu pojazdów i pieszych przy ograniczeniach ruchu na drogach (zamykaniu pasów ruchu, zajmowaniu części jezdni). Kontrolowano ponadto, czy wykonawcy prowadzili roboty zgodnie z instrukcjami bezpiecznego ich wykonywania, ustalonymi w formie projektu organizacji ruchu, a w szczególności, czy umieszczali na prowadzonych odcinkach robót drogowych zabezpieczenia (urządzenia bezpieczeństwa ruchu drogowego) i oznakowanie wymagane przepisami ustawy Prawo drogowe. Przy robotach

mostowych zwracano szczególną uwagę na zastosowanie środków ochrony adekwatnych do zagrożeń występujących podczas prowadzenia prac na wysokości.

Brak zabezpieczenia oraz oznakowania stref i miejsc niebezpiecznych, między innymi w pobliżu pracujących specjalistycznych maszyn i urządzeń do robót ziemnych, drogowych i budowlanych, stwierdzono podczas 119 kontroli. Pracodawcy wskazywali na trudności w spełnieniu tych wymagań przy prowadzeniu robót liniowych.

Instrukcji bezpiecznego wykonywania robót nie opracowano dla 1338 pracowników, co generowało zwykle niewłaściwy sposób wykonywania prac, w tym również prac szczególnie niebezpiecznych. Aż 194 pracowników obsługujących maszyny i urządzenia budowlane nie posiadało wymaganych uprawnień kwalifikacyjnych do ich obsługi.

Problemy związane z zapewnieniem pomieszczeń higienicznosanitarnych stwierdzono podczas 86 kontroli. W przypadku prac liniowych pracodawcy tłumaczyli się brakiem możliwości zorganizowania takich pomieszczeń na długim, rozciągniętym w terenie placu budowy. Pracownicy byli dowożeni do pracy z siedzib firm, gdzie mieli zapewnione zaplecza socjalne, z których korzystali.

Nadal stwierdzano nieprawidłowości związane z niewłaściwym prowadzeniem prac na wysokości. Brak środków ochrony zbiorowej przed upadkiem z wysokości dotyczył 629 pracowników. 283 pracowników nie wyposażono w środki ochrony indywidualnej, w tym 25 nie miało ochron przed upadkiem z wysokości. Świadczy to o braku właściwego nadzoru, a także lekceważeniu zagrożeń przez pracowników.

Podczas 42 kontroli stwierdzono niezabezpieczenie przed możliwością mechanicznego uszkodzenia przewodów elektrycznych. Przewody układane są w nieładzie, często na drogach komunikacyjnych, po których poruszają się pracownicy i odbywa się transport.

W zakresie przygotowania pracowników do pracy, inspektorzy pracy stwierdzili, że instruktażowi stanowiskowemu nie zostało poddanych 378 pracowników. Do pracy dopuszczono 191 pracowników bez aktualnych orzeczeń lekarskich o braku przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku, w tym do pracy na wysokości. Pracodawcy nie dokonali oceny ryzyka zawodowego związanego z pracą wykonywaną przez 454 pracowników.

Zestawienie stwierdzonych nieprawidłowości w ciągu 8 miesięcy 2009 r. przedstawiono w tabeli.

Rodzaj nieprawidłowości	Odsetek kontroli podczas których stwierdzono nieprawidłowości	Uwagi
Brak szkoleń wstępnych- instruktaż stanowiskowy	16	dotyczył 378 pracowników
Dopuszczanie do pracy bez badań lekarskich	14	dotyczyło 191 pracowników
Brak udokumentowanej oceny ryzyka zawodowego	17	dotyczyło 454 pracowników
Niedostarczenie pracownikom odzieży i obuwia roboczego	9	dotyczyło 163 pracowników
Niewyposażenie pracowników w środki ochrony indywidualnej	27	dotyczyło 283 pracowników
Zatrudnianie bez wymaganych uprawnień kwalifikacyjnych	15	dotyczyło 194 pracowników
Brak zabezpieczenia i oznakowanie strefy i miejsca niebezpiecznego	25	dotyczyło 1309 pracowników
Niewłaściwe składowanie lub magazynowanie materiałów	13	np. składowanie materiałów opartych o ogrodzenie
Niewłaściwa ochrona przeciwporażeniowa dla instalacji i urządzeń elektrycznych	6	np. uszkodzone wtyczki bądź gniazdka wtykowe
Niezabezpieczenie przewodów elektrycznych przed uszkodzeniami mechanicznymi	9	np. przewody elektryczne leżące na ciągach komunikacyjnych
Brak pomiarów skuteczności ochrony przeciwporażeniowej przed dotykiem bezpośrednim i pośrednim	13	brak lub nieaktualne pomiary
Brak pomieszczeń higienicznosanitarnych	18	np. brak szatni, jadalni
Brak instrukcji bezpiecznego wykonywania robót	26	problem jest szczególnie istotny przy wykonywaniu robót niebezpiecznych
Brak zabezpieczenia stałych stanowisk pracy przed spadającymi przedmiotami i czynnikami atmosferycznymi	2	np. brak daszków ochronnych nad
Brak zabezpieczenia ścian wykopu	10	np. brak oszalowania wykopu lub oszalowanie niepełne
Brak zejść (wejścia) do wykopu	7	np. brak drabin, schodni
Nieprawidłowe składowanie urobku i materiałów w pobliżu wykopu	4	np. składowanie ziemi w pobliżu wykopu
Prowadzenie prac na wysokości bez środków ochrony zbiorowej przed upadkiem z wysokości	10	np. brak balustrad ochronnych
Niezabezpieczenie przejść, dojść do stanowisk pracy przed upadkiem osób z wysokości	5	np. brak balustrad ochronnych
Niezabezpieczenie otworów technologicznych przed możliwością wpadnięcia do nich osoby	3	dotyczyło 151 pracowników
Niezabezpieczenie pracującego przed upadkiem z wysokości z użyciem środków ochrony indywidualnej	1	dotyczyło 27 pracowników

Brak udokumentowanego odbioru rusztowania	2	dotyczyło 55 pracowników
Nieprawidłowe posadowienie rusztowania na gruncie	2	np. rusztowanie posadowione na bloczkach betonowych
Nieprawidłowe poręcze ochronne na rusztowaniu przy pomostach roboczych	3	np. brak wypełnienia wolnej przestrzeni pomiędzy deską krawężnikową a poręczą
Brak prawidłowych pionów komunikacyjnych na rusztowaniu	2	np. brak drabin
Nieprawidłowe wypełnienie pomostami powierzchni roboczych rusztowania	2	np. wypełnienie pomostów luźno ułożonymi deskami
Nieprawidłowe zakotwienie rusztowania do stałych elementów obiektu budowlanego	2	np. zakotwienie rusztowania niezgodne z dokumentacją producenta
Nieprawidłowy stan techniczny osłon i zabezpieczeń elementów niebezpiecznych maszyn i urządzeń	6	np. brak osłony przy pilarsce tarczowej
Brak instrukcji bhp dotyczącej obsługi maszyn i urządzeń	18	dotyczył 375 pracowników

Na niezadowalający stan warunków pracy na kontrolowanych budowach mają wpływ czynniki bezpośrednio związane z procesami technologicznymi i specyfiką robót drogowych i mostowych. Często na budowie jednego odcinka drogi prowadzi się równocześnie roboty ziemne, zagęszczanie podłoża, prace asfaltowe.

Objęto stałym nadzorem przebudowę drogi krajowej nr 4, na której występowały zagrożenia przy pracach ziemnych, pracach na wysokości i nieprawidłowo zmontowanych rusztowaniach. Stwierdzono również zagrożenia dla dzieci i młodzieży, wynikające z nieprawidłowej organizacji ruchu na remontowanych odcinkach. Podjęte działania sprawiły, że podczas trwających już ponad trzy lata prac remontowo-modernizacyjnych - przy tak natężonym ruchu - nie doszło do żadnego śmiertelnego ani ciężkiego wypadku przy pracy. Odnotowano jedynie 5 lekkich wypadków przy pracy.

Podobnie jak i na innych budowach, w ocenie inspektorów pracy, pod względem zapewnienia prawidłowych warunków pracy lepiej wypadają duże przedsiębiorstwa budowlane, z właściwą organizacją pracy, często z wdrożonym systemem zarządzania bezpieczeństwem. Inwestują one zwykle w nowoczesny sprzęt i technologie oraz zatrudniają podwykonawców sprawdzonych na innych budowach, w tym w aspekcie prawidłowego wypełniania obowiązku w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

Przyczyny nieprawidłowości

Według inspektorów pracy:

- unikanie przez pracodawców ponoszenia kosztów na zabezpieczenie stanowisk pracy,
- niepodejmowanie przez pracodawców działań zmierzających do poprawy stanu bhp,
- duża liczba podmiotów wykonujących prace na terenie budowy i przerzucanie odpowiedzialności za stan bhp na podwykonawców, którzy mają dużo mniejsze możliwości organizacyjne i finansowe,
- łączenie wielu funkcji przez kierowników budów - nadzorowanie nawet kilku placów budowy oraz sprawowanie funkcji koordynatora ds. bhp, co powoduje niewłaściwe wywiązywanie się z nałożonych obowiązków,
- pojawienie się na rynku pracy wielu firm budowlanych bez odpowiedniego przygotowania technicznego i organizacyjnego,
- tolerowanie przez pracodawców i osoby nadzorujące prace nieprzestrzegania przepisów i zasad bhp,
- niski poziom wiedzy z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, a w konsekwencji przepisów wśród pracowników i pracodawców (zwłaszcza małych), co jest wynikiem braku lub powierzchownego przeszkolenia w zakresie bhp,
- niewypełnianie nałożonych na służbę bhp obowiązków w zakresie przeprowadzania kontroli warunków pracy na budowie,
- brak w umowach o wykonaniu inwestycji odniesienia do obowiązku jej realizowania z poszanowaniem przepisów bhp i konsekwencji prawnych dla wykonawców w razie naruszenia tego obowiązku.

Według pracodawców:

- brak środków finansowych na zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy na budowie (szczególnie u małych przedsiębiorców),
- duża rotacja pracowników, z czym wiąże się konieczność organizowania kolejnych szkoleń bhp, badań lekarskich, wyposażenia w środki ochrony indywidualnej, odzież i obuwie robocze,
- niewywiązywanie się inwestorów ze zobowiązań finansowych w stosunku do firm budowlanych,

- pośpiech i często chaos organizacyjny wynikający z konieczności dotrzymania zbytnie krótkich terminów realizacji inwestycji,
- bagatelizowanie przez pracowników zagrożeń występujących na budowie i niestosowanie środków ochrony indywidualnej.

Działania podjęte przez inspektorów pracy i uzyskane efekty

W wyniku kontroli inspektorzy pracy zastosowali następujące środki prawne:

- wydali **29 176** decyzji ogółem, w tym:
 - **18 774** decyzje ustne,
 - **2530** decyzji wstrzymania prac,
 - **1236** decyzji skierowania do innych prac 3084 pracowników,
- skierowali **2088** wystąpień z **7605** wnioskami,
- nałożyli **1783** mandaty karne na kwotę **2 155 675** zł,
- zastosowali **420** środków wychowawczych,
- skierowali **142** wnioski do sądu oraz **10** zawiadomień do prokuratury.

W ramach współpracy z innymi organami nadzoru i kontroli inspektorzy skierowali ponadto pisma informujące o naruszeniach przepisów bhp, tj.: 30- do dozoru technicznego, 17 - do nadzoru budowlanego, 11 - do policji, 1- do organu władzy wykonawczej, 3 - do samorządu terytorialnego, 5 – do związków zawodowych.

Wspólne kontrole przeprowadzono z przedstawicielami: policji – 29 kontroli, nadzorem budowlanym - 25 kontroli, strażą pożarną – 2 kontrole.

Na wniosek: nadzoru budowlanego przeprowadzono 2 kontrole, policji – 1 kontrolę, inspekcji sanitarnej – 1 kontrolę.

W wyniku realizacji zastosowanych środków prawnych na skontrolowanych budowach (w tym przy robotach drogowych) poprawiono stan bezpieczeństwa i higieny pracy, poprzez między innymi:

- zabezpieczenie prac na wysokości, poprawa bezpieczeństwa pracy 10271 pracowników,
- prawidłowe zmontowanie rusztowań, poprawa bezpieczeństwa pracy 6235 pracowników,
- zabezpieczenie i oznakowanie stref niebezpiecznych, poprawa bezpieczeństwa pracy 8832 pracowników,

- zabezpieczenie otworów technologicznych, poprawa bezpieczeństwa pracy 6207 pracowników,
- zabezpieczenie stanowisk pracy w wykopach, poprawa bezpieczeństwa pracy 1620 pracowników,
- zapewnienie stosowania hełmów ochronnych przez 2591 pracowników,
- wyposażenie w środki ochrony indywidualnej zabezpieczające przed upadkiem z wysokości 722 pracowników,
- zdobycie uprawnień kwalifikacyjnych do obsługi maszyn budowlanych przez 784 pracowników.

W wyniku realizacji zastosowanych środków prawnych stwierdzone nieprawidłowości zostały doraźnie usunięte. W wielu przypadkach nie osiągnięto jednak trwałego efektu. Bowiern błędy wyeliminowane dzięki działaniom inspekcji na jednej budowie, pojawiały się u tego samego pracodawcy na innej budowie lub nawet na tej samej budowie wkrótce po wyjściu inspektora pracy. Smutnym potwierdzeniem tego zjawiska jest niestety statystyka wypadkowa.

ANALIZA PROBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z WYSTĘPOWANIEM „SZAREJ STREFY” W BUDOWNICTWIE

Pojęcie „szarej strefy” oraz pracy nierejestrowanej

Pod pojęciem „szarej strefy” rozumie się obszar gospodarki, którego dochody są ukrywane w całości lub w części przed organami administracji podatkowej, celnej, ubezpieczeń społecznych itp. Są to zatem działania gospodarcze i źródła dochodów, które pozostają poza regulacjami publicznymi i monitoringiem ze strony państwa.

Podmioty działające w sektorze budowlanym, partnerzy społeczni, jak też instytucje publiczne zajmujące się sprawami budownictwa jako „szarą strefę” w budownictwie określają z kolei „nielegalną lub ukrytą produkcję materiałów i wyrobów, nielegalne lub niedeklarowane świadczenie usług oraz niedeklarowane bądź nielegalne świadczenie pracy”.

Cechą charakterystyczną „szarej strefy” jest zjawisko pracy „na czarno” (tzw. pracy nierejestrowanej), której celem jest uniknięcie kosztów związanych z odprowadzaniem podatków, składek na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy oraz innych należności publicznych.

Pracę nierejestrowaną definiuje się jako odpłatne wykonywanie czynności ze swej natury zgodnych z porządkiem prawnym, ale niezgłoszonych władzom publicznym.

Może ona występować jako:

- praca najemna – wykonywana bez nawiązania stosunku pracy (czyli bez umowy o pracę), ewentualnie bez zawarcia umowy zlecenia, umowy o dzieło lub jakiegokolwiek innej pisemnej umowy pomiędzy osobą świadczącą pracę a podmiotem zatrudniającym; podmiot ten nie odprowadza na konto ZUS i Funduszu Pracy należnych składek od wypłacanego wynagrodzenia, nie jest też płacony podatek dochodowy; osoba zatrudniona „na czarno” nie jest objęta ubezpieczeniem społecznym i nie nabywa uprawnień do korzystania ze świadczeń przysługujących osobom ubezpieczonym (np. do zasiłku chorobowego, macierzyńskiego czy renty z tytułu niezdolności do pracy), okres wykonywania pracy nierejestrowanej nie jest zaliczany jako okres składkowy do świadczeń emerytalno – rentowych;
- praca na własny rachunek – gdy z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej nie są odprowadzane należności podatkowe, składki na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy bądź nie są realizowane inne zobowiązania finansowe wobec państwa.

Ustawowe zadania Państwowej Inspekcji Pracy tylko w ograniczonym zakresie obejmują kontrolę zjawiska pracy nierejestrowanej. Działalność kontrolna PIP dotyczy bowiem jedynie legalności pracy najemnej – w zakresie przestrzegania obowiązku:

- potwierdzenia na piśmie w wymaganym terminie rodzaju zawartej umowy o pracę i jej warunków,
- zgłoszenia osoby zatrudnionej lub wykonującej inną pracę zarobkową do ubezpieczenia społecznego,
- informowania powiatowych urzędów pracy przez bezrobotnych o podjęciu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności,
- opłacania składek na Fundusz Pracy.

Nie ma wiarygodnych danych dotyczących skali zjawiska pracy nierejestrowanej. Przyjmuje się zatem, że wszelkie wyniki badań obarczone są ryzykiem błędu, gdyż działalność w „szarej strefie” jest niezgodna z prawem i osoby

badane nie chcą przyznać się do jego naruszania albo robią to bardzo niechętnie. Według badań przeprowadzonych na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, w ramach projektu „Przyczyny pracy nierejestrowanej, jej skala, charakter i skutki społeczne”, można szacować, że **w 2007 r. zatrudnienie nierejestrowane wynosiło w Polsce około 10% ogółu pracujących**. Zgodnie z powyższymi badaniami największa część pracowników nierejestrowanych (ok. 40%) jest zatrudniona w gospodarstwach domowych. Dominują tu prace porządkowe (np. sprząatanie) i związane z opieką nad dziećmi lub osobami starszymi, a także korepetycje.

Jeśli chodzi o branżę budowlaną, odsetek zatrudnionych w „szarej strefie” – według ww. badań – oszacowano na blisko 18%.

Nielegalne zatrudnienie w budownictwie według kontroli PIP w 2007 i 2008 r.

Państwowa Inspekcja Pracy prowadzi kontrole legalności zatrudnienia (w tym legalności zatrudnienia cudzoziemców) od 1 lipca 2007 r., na mocy *ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. Nr 89, poz. 589 ze zm.)*. Kontroli PIP w tym zakresie podlegają pracodawcy oraz przedsiębiorcy niebędący pracodawcami – na rzecz których jest świadczona praca przez osoby fizyczne, w tym przez osoby wykonujące na własny rachunek działalność gospodarczą, bez względu na podstawę świadczenia tej pracy.

Od 1 lipca do 31 grudnia 2007 r. inspektorzy pracy przeprowadzili ponad 2 tys. kontroli w zakładach pracy należących do sekcji budownictwo. Objęto nimi legalność zatrudnienia blisko 14 tys. osób. Kontrole te ujawniły nielegalne zatrudnienie lub nielegalne powierzenie innej pracy zarobkowej **w co czwartym skontrolowanym podmiocie**.

W 2008 r. przeprowadzono w branży budowlanej blisko 6,6 tys. kontroli, które dotyczyły legalności zatrudnienia przeszło 44 tys. osób. Nielegalne zatrudnienie lub nielegalne powierzenie innej pracy zarobkowej wykazano **w co szóstym kontrolowanym podmiocie, tj. w 15,6% zakładów poddanych kontroli**. W wyniku tych kontroli ujawniono **nielegalną pracę ponad 2 tys. osób**.

Wyniki kontroli legalności zatrudnienia w budownictwie za okres od 1 stycznia do 31 sierpnia 2009 r.

W celu podniesienia efektywności działań Państwowej Inspekcji Pracy w obszarze legalności zatrudnienia, w 2009 r. we wszystkich okręgowych

inspektoratach pracy utworzono sekcje legalności zatrudnienia. W ich skład wchodzi inspektorzy pracy zajmujący się głównie tą problematyką.

W 2009 r. kontrole legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej są prowadzone przede wszystkim w podmiotach, w stosunku do których istnieje uzasadnione podejrzenie występowania nieprawidłowości w zakresie legalności zatrudnienia – w składzie co najmniej 2-osobowym, przez inspektorów pracy specjalizujących się w takich kontrolach (tj. inspektorów z sekcji legalności zatrudnienia).

W okresie od 1 stycznia do 31 sierpnia 2009 r. inspektorzy pracy przeprowadzili **ponad 2,3 tys. kontroli legalności zatrudnienia w podmiotach prowadzących działalność budowlaną**. Stanowi to 20% ogółu przeprowadzonych we wskazanym okresie kontroli legalności zatrudnienia (w sumie było ich 11,5 tys.).

W 2,2 tys. skontrolowanych podmiotach wykonywało pracę ponad 43,5 tys. osób. Podobnie jak w latach ubiegłych, ponad połowa kontroli dotyczyła mikroprzedsiębiorstw, czyli firm o zatrudnieniu do 9 osób (69% kontroli).

Skontrolowano legalność zatrudnienia 16,5 tys. osób, w tym 864 cudzoziemców. Kontrole z zakresu opłacania składek na Fundusz Pracy objęły ponad 30 tys. osób.

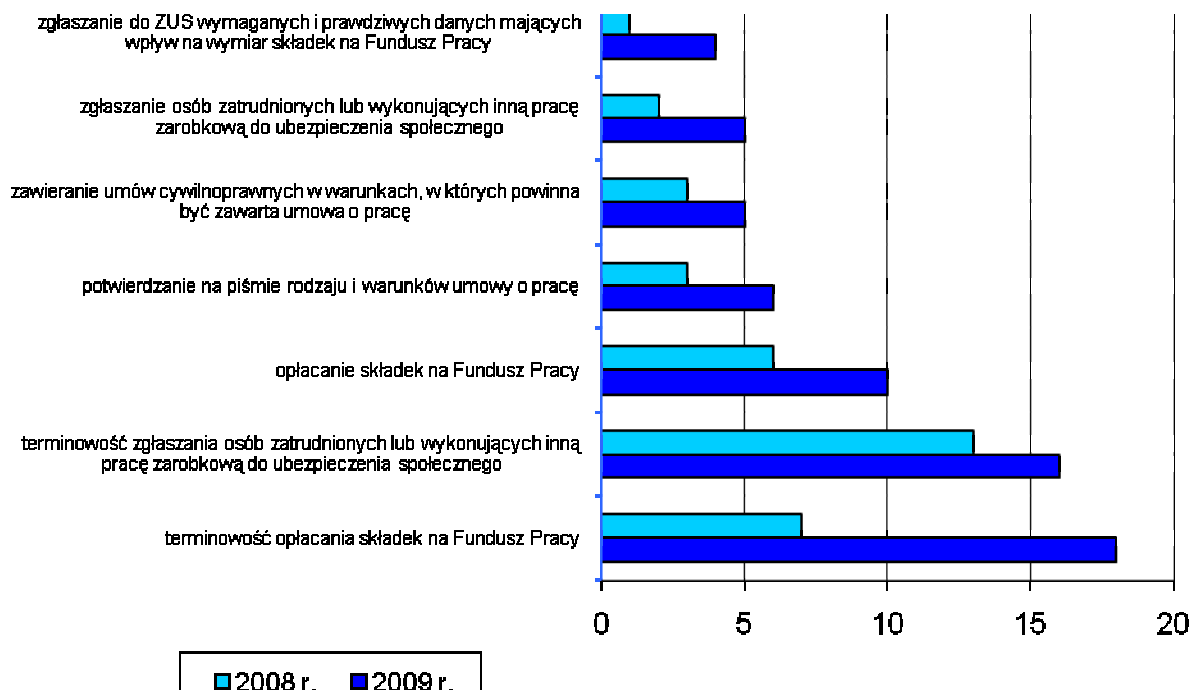
Nieprawidłowości stwierdzone w 2009 r.

W blisko **40% kontrolowanych podmiotów** należących do sekcji budownictwo ujawniono nieprawidłowości dotyczące legalności zatrudnienia obywateli polskich oraz nieprzestrzeganie przepisów *ustawy z dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008 r. Nr 69 poz. 415 ze zm.)*. I tak w szczególności:

- **nielegalne zatrudnienie** lub nielegalne powierzenie innej pracy zarobkowej stwierdzono w co ósmym skontrolowanym podmiocie (w 13% podmiotów poddanych kontroli). Ujawniono nielegalną pracę blisko 900 osób, w tym 128 zarejestrowanych jako bezrobotne;
- w co piątym podmiocie (21% skontrolowanych) stwierdzono **nieprawidłowości w zakresie zgłaszania do ubezpieczenia społecznego** – 296 osób (w 105 podmiotach) nie zostało zgłoszonych do tego ubezpieczenia, a ponad 1 tys. (w 355 podmiotach) zostało zgłoszonych ze znacznym opóźnieniem;

- w co trzecim podmiocie kontrolowanym (31% ogółu) wykazano **nieprawidłowości w zakresie opłacania składek na Fundusz Pracy**, w tym ich nieopłacenie za ponad 3,5 tys. osób (12% objętych kontrolą) – na kwotę 720 tys. zł, a także nieterminowe wpłaty składek za 5,4 tys. osób (18%);
- w co dziesiątym podmiocie (11% spośród poddanych kontroli) stwierdzono – wobec blisko 600 pracowników – **zatrudnienie bez potwierdzenia na piśmie istnienia stosunku pracy bądź zawarcie umowy cywilnoprawnej** (np. umowy zlecenia lub umowy o dzieło) **w warunkach, w których istnieje obowiązek zatrudnienia na podstawie umowy o pracę**;
- w 20% podmiotów, w których kontrolowano osoby zarejestrowane jako bezrobotne, ujawniono **niepowiadomienie przez bezrobotnych powiatowego urzędu pracy** o podjęciu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności – obowiązku tego nie dopełniło 220 bezrobotnych, w tym 51 pobierających zasiłek.

Wykres. Kontrole legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej w budownictwie – % podmiotów naruszających przepisy

Stosowane przez pracodawców metody obejścia przepisów o legalności zatrudnienia

Przeprowadzone kontrole wykazały stosowanie przez pracodawców i przedsiębiorców szeregu praktyk mające na celu obejście przepisów prawa. Polegały one w szczególności na:

- **zawieraniu umów cywilnoprawnych**, w tym coraz częściej umów o dzieło, w przypadkach, w których zgodnie z art. 22 § 1 Kodeksu pracy powinna być zawarta umowa o pracę; praktyki takie są stosowane w celu ograniczenia dodatkowych kosztów pracy, np. kosztów szkoleń z zakresu bhp, profilaktycznych badań lekarskich bądź – w przypadku umów o dzieło – składek na ubezpieczenie społeczne; pracodawcy próbują również w ten sposób unikać ograniczeń wynikających z przepisów Kodeksu pracy, np. w zakresie czasu pracy, ochrony wynagrodzeń czy rozwiązywania umów o pracę;
- **posługiwaniu się nieformalnymi „okresami próbnymi”**, podczas których ocenia się przydatność danej osoby do określonej pracy, zatrudniając ją bez pisemnej umowy i bez zgłoszenia do ubezpieczenia społecznego;
- **zawieraniu umów „na wszelki wypadek”** (np. kontroli PIP) – umowy takie faktycznie istnieją tylko przez okres wykonywania pracy, zaś po jej zakończeniu pieniądze przekazywane są „z ręki do ręki” (bez opłacenia podatku i składek), a umowa jest niszczone;
- **podpisywanie umów bez daty** – umowa stanowi w takim przypadku swoistą „polisę” i może być użyta podczas kontroli lub też np. w sytuacji, gdy niezarejestrowany pracownik ulegnie wypadkowi;
- **niezgłoszenie do ubezpieczenia społecznego pracowników prowadzących działalność gospodarczą** – osoby takie często nie są zainteresowane wykazywaniem dodatkowych dochodów.

Kontrole legalności zatrudnienia cudzoziemców w branży budowlanej w 2009 r.

W okresie od 1 stycznia do 31 sierpnia 2009 r. inspektorzy pracy przeprowadzili w budownictwie **84 kontrole** legalności zatrudnienia, innej pracy zarobkowej oraz wykonywania pracy **przez cudzoziemców**.

Kontrolami objęto 864 cudzoziemców, w tym 629 obcokrajowców, od których było wymagane zezwolenie na pracę oraz 108 pracujących na podstawie oświadczenia pracodawcy o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi. Spośród 864 skontrolowanych cudzoziemców 355 było delegowanych do pracy na terytorium Polski przez pracodawców zagranicznych. Naruszenia przepisów dotyczących pracy cudzoziemców stwierdzono w 40% podmiotów poddanych kontroli, przy czym **nielegalne wykonywanie pracy przez obcokrajowców** ujawniono w **17% skontrolowanych podmiotów**, w których świadczyły pracę takie osoby.

Stwierdzono nielegalne wykonywanie pracy przez 68 cudzoziemców, tj. 8% ogółu obcokrajowców poddanych kontroli w 2009 r. – w związku z pracą w branży budowlanej (w 2007 r. problem ten dotyczył 64 cudzoziemców, w 2008 r. – 37). Wykazane w tym zakresie nieprawidłowości to:

- **brak wymaganego zezwolenia** na pracę 54 cudzoziemców – przepisów w tym zakresie nie przestrzegano w co trzecim podmiocie powierzającym pracę obcokrajowcom objętym obowiązkiem posiadania zezwolenia na pracę;
- **wykonywanie pracy bez zawarcia wymaganych umów** o pracę lub umów cywilnoprawnych – przez 16 cudzoziemców;
- wykonywanie pracy przez obcokrajowców **przebywających w Polsce nielegalnie** lub gdy podstawa pobytu nie uprawniała cudzoziemca do wykonywania pracy – 5 osób.

Podczas kontroli legalności zatrudnienia cudzoziemców w budownictwie ujawniono nielegalną pracę obywateli:

- Białorusi – 24 osoby,
- Ukrainy – 23,
- Tajlandii – 12,
- Mołdawii – 8,
- Republiki Korei – 1.

Wykres. Cudzoziemcy nielegalnie wykonujący pracę w budownictwie (I-VIII 2009 r.) – według obywatelstwa

Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

Przeprowadzone kontrole wykazały ponadto szereg naruszeń przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, które dotyczyły 20% cudzoziemców pracujących w kontrolowanych podmiotach.

Inne najczęściej stwierdzane uchybienia to:

- niezachowanie minimalnych standardów polskiego prawa pracy (art. 67¹-67³ Kodeksu pracy) w stosunku do cudzoziemców delegowanych do wykonywania pracy na terytorium Polski przez pracodawcę zagranicznego – wobec 42 obcokrajowców,
- wypłacanie cudzoziemcowi wynagrodzenia w wysokości niższej od określonej we wniosku o wydanie zezwolenia na pracę – w stosunku do 19 cudzoziemców,
- niezgłoszenie do ubezpieczenia społecznego – 14 przypadków,
- niepoinformowanie organu wydającego zezwolenie na pracę o powierzeniu obcokrajowcowi wykonywania pracy o innym charakterze lub na innym stanowisku niż określone w zezwoleniu – dotyczyło 10 cudzoziemców.

Zastosowane środki prawne

Kontrolując problematykę legalności zatrudnienia w branży budowlanej, inspektorzy pracy ujawnili **717 wykroczeń**, które zostały popełnione przez **370** pracodawców i przedsiębiorców oraz **221** osób świadczących pracę.

W stosunku do sprawców wykroczeń inspektorzy:

- nałożyli grzywny w drodze 99 mandatów karnych na łączną kwotę 125,3 tys. zł (średnia wysokość grzywny to 1266 zł),
- skierowali do sądów 294 wnioski o ukaranie,
- zastosowali 198 środków oddziaływania wychowawczego na podstawie art. 41 Kodeksu wykroczeń,
- w 13 przypadkach skierowali do prokuratury zawiadomienia dotyczące czynów noszących znamiona przestępstwa.

Ponadto w rezultacie kontroli legalności zatrudnienia w budownictwie skierowano wystąpienia do 916 pracodawców i przedsiębiorców. Inspektorzy sformułowali w nich ponad 1,4 tys. wniosków zobowiązujących do usunięcia

nieprawidłowości, które dotyczyły prawie 9 tys. osób świadczących pracę w kontrolowanych podmiotach.

Jednocześnie, realizując obowiązki określone w *ustawie o Państwowej Inspekcji Pracy*, w **321 przypadkach zawiadomiono** właściwe organy władzy i organy nadzoru nad warunkami pracy o naruszeniach przepisów w zakresie legalności zatrudnienia. Dominowały powiadomienia kierowane do starostów – 125, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – 94, urzędów skarbowych – 38 i Straży Granicznej - 13.

Przyczyny nieprawidłowości

Tak jak i w innych działach gospodarki, podstawowa przyczyna nielegalnego zatrudnienia w budownictwie to **unikanie przez pracodawców dodatkowych kosztów, jakie wiążą się z zatrudnianiem pracowników zgodnie z prawem**. Pracodawcy starają się zwłaszcza unikać pozapłacowych kosztów pracy, np. płacenia składek na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy oraz podatków i innych opłat (nie bez znaczenia jest w tym przypadku wysokość obciążeń z powyższych tytułów, która w Polsce należy do relatywnie wysokich). Niejednokrotnie ma również miejsce uchylanie się od przestrzegania standardów prawa pracy, takich jak: minimalne wynagrodzenie za pracę, normy czasu pracy i obowiązkowe okresy odpoczynku czy udzielanie urlopów wypoczynkowych – wywołuje to bowiem dodatkowe koszty.

Według pracodawców i przedsiębiorców, istotnym motywem nielegalnego zatrudnienia jest także chęć **uniknięcia czasochłonnych i skomplikowanych procedur urzędowych**. Zwłaszcza przy zatrudnianiu na krótkie okresy bądź do pracy sezonowej, konieczność przeprowadzenia procedur związanych z rejestracją pracownika, a następnie wyrejestrowaniem – postrzeganych przez pracodawców jako skomplikowane, niejasne i kłopotliwe – odstręcza wielu z nich od legalizacji zatrudnienia.

Innym czynnikiem, który generuje nielegalne zatrudnienie, powodując jednocześnie utrwalanie się struktur „szarej strefy”, jest z pewnością **występujący od wielu lat stosunkowo wysoki poziom bezrobocia**.

Do przyczyn sprzyjających występowaniu „szarej strefy” w budownictwie można również zaliczyć **sezonowość pracy** w tej branży oraz **niską mobilność pracobiorców**, która powoduje, że szukają oni pracy blisko miejsca zamieszkania, przystając na zaproponowane im, nie zawsze korzystne, warunki zatrudnienia.

Utrzymywaniu się zjawiska pracy nierejestrowanej i jej opłacalności dla klientów, inwestorów, pracodawców i pracowników sprzyja ponadto **rozdrobniiona struktura podmiotów i działalności gospodarczej w branży budowlanej** (około 98% podmiotów gospodarczych, które funkcjonują w tym obszarze, to samozatrudnieni i małe firmy budowlane).

Należy też podkreślić, że przepisy prawa **nie wskazują wprost na odpowiedzialność generalnego wykonawcy** za przestrzeganie prawa w zakresie legalności zatrudnienia, wynagrodzeń, składek i należności podatkowych. W rezultacie podwykonawcy funkcjonują częściowo poza systemem legalnego zatrudnienia.

Jak wykazały badania („*Przyczyny pracy nierejestrowanej w Polsce*” – raport przygotowany na zlecenie MPiPS, Warszawa 2008), osoby prowadzące „quasi-firmy” budowlane i zatrudniające sezonowo większą liczbę pracowników nie uznają kontroli inspekcji pracy za realne zagrożenie. Ich zdaniem, kontrola taka może być spowodowana jedynie donosem niezadowolonego pracownika, który jest mało prawdopodobny. Uważają bowiem, że w małym środowisku taki donosiciel zostałby szybko zidentyfikowany, a to spowodowałoby ostracyzm i poważne ograniczenie szans takiej osoby na zatrudnienie w przyszłości. Poza tym na wypadek kontroli pracodawcy i osoby u nich pracujące wcześniej umawiają się, jakie składać oświadczenia, np. w zakresie rodzaju umowy i okresu zatrudnienia.

Należy wreszcie wskazać na stosunkowo **niewielką dolegliwość restrykcji** związanych z nielegalnym zatrudnieniem.

Na nielegalną formę świadczenia pracy często **godzą się sami pracobiorcy**, dla których może być korzystne otrzymywanie niezadeklarowanego wynagrodzenia, zwłaszcza jeśli równocześnie pobierają zasiłek dla bezrobotnych albo korzystają z pomocy społecznej. Dla zatrudniających się w „szarej strefie” korzyści wynikające z rejestracji zatrudnienia (np. świadczenia socjalne czy ochrona pracy oraz wysokość przyszłej emerytury) są odsunięte w czasie i przez to mniej istotne. Wiele z takich osób w ogóle nie dostrzega potrzeby legalizacji pracy i nie bierze pod uwagę niewłaściwości swojego postępowania.

Praca „na czarno” nadal nie spotyka się z negatywną reakcją środowiska, a osoba w ten sposób „zatrudniona” może liczyć na społeczne usankcjonowanie swojej postawy. Przy wysokim poziomie bezrobocia podejmowanie pracy nierejestrowanej jest wręcz uważane za konieczność ekonomiczną.

Inspektorzy pracy wskazują na **wadliwość regulacji prawnych**, które nie zapewniają skutecznego egzekwowania prawa. W świetle obowiązujących przepisów potwierdzenie pracownikowi umowy o pracę w formie pisemnej może nastąpić w dniu rozpoczęcia pracy, a zatem możliwa jest legalna praca bez umowy praktycznie przez całą dniówkę roboczą. Pracodawcy wiedzą, że nie ma obowiązku potwierdzenia umowy o pracę na piśmie przed dopuszczeniem pracownika do pracy, zaś na zgłoszenie osoby nowo zatrudnionej do ubezpieczenia społecznego mają 7 dni. Na tym tle ujawniane są liczne zjawiska patologiczne. Nagminne jest – niezgodne z prawdą – oświadczenie inspektorowi pracy, że dana osoba pracuje „od dnia kontroli”, a w przypadku umów cywilnoprawnych – od 2 czy 5 dni. W obawie o utratę pracy poświadczają to również sami pracownicy. Wobec zgodności powyższych oświadczeń trudno jest w trakcie kontroli wykazać, że osoby te pracują nielegalnie. Mając na względzie problemy wynikające z aktualnej konstrukcji przepisów o zawieraniu umów o pracę i dokonywaniu zgłoszeń do ubezpieczenia społecznego, w sierpniu 2008 r. **Główny Inspektor Pracy przekazał Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej wnioski legislacyjne** w tej sprawie. Dotyczyły one zmiany stosownych regulacji prawnych, tak aby podpisanie umowy o pracę oraz zgłoszenie osoby zatrudnionej do ZUS następowało przed dopuszczeniem do pracy.

Pracodawcy podnoszą z kolei małą elastyczność regulacji prawnych, które w dodatku ulegają częstym zmianom, co w znacznym stopniu ogranicza swobodę prowadzenia działalności gospodarczej.

W opinii pracodawców działających w branży budowlanej, czynnikiem sprzyjającym wysokiemu poziomowi zatrudnienia nierejestrowanego w budownictwie jest też obowiązujący **system zamówień publicznych**. Pomimo dokonanych zmian przepisów, nadal możliwe jest zaniżanie przez oferenta **kosztów realizacji inwestycji** – szczególnie w zakresie kosztów związanych z pracą, które w wielu przypadkach nie pozwalają na legalne zatrudnienie pracowników. Nierejestrowane zatrudnienie jest więc elementem, który daje przewagę konkurencyjną przedsiębiorcom działającym w „szarej strefie” bądź na jej granicy.

Można również spotkać się z poglądem, prezentowanym m.in. w trakcie obrad Zespołu Trójstronnego ds. Budownictwa i Gospodarki Komunalnej, że w warunkach kryzysu gospodarczego mała lub średnia firma o niewielkim kapitale nie jest w stanie całkowicie legalnie przetrwać na rynku budowlanym. Zgodnie ze wspomnianym poglądem, korzystniejszą pozycję w trakcie przetargów mają firmy, które: płacą tylko

część podatków i składek, oficjalnie zatrudniają pracowników według minimalnych stawek, a resztę należności regulują poza systemem podatkowym i ubezpieczeniowym, omijają przepisy bhp, oszczędzając np. na wyposażeniu pracowników, nie finansują świadczeń socjalnych itd.

Na występowanie naruszeń przepisów o **zatrudnieniu obcokrajowców** duży wpływ ma znaczny stopień **skomplikowania regulacji prawnych**, ich niespójność oraz brak jasnych interpretacji. Tytułem przykładu można podać, że przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców w Polsce znajdują się nie tylko w *ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, lecz także w kilku innych ustawach i rozporządzeniach. Są to uregulowania mało czytelne dla adresatów, co utrudnia ich stosowanie – nie tylko cudzoziemcom oraz pracodawcom, ale i organom kontrolnym.

Poważny problem stanowi nadużywanie procedur zatrudniania obywateli Ukrainy, Białorusi, Rosji oraz Mołdawii na podstawie oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi. Posiadając takie oświadczenia, cudzoziemcy uzyskują wize w celu wykonywania pracy na terytorium Polski i legalnie przekraczają granicę. Często zdarza się jednak, że nie podejmują pracy u pracodawcy, który wystawił oświadczenie. Wobec braku odpowiednich mechanizmów kontrolnych dalszy los takich cudzoziemców jest nieznany. Można przypuszczać, że podjęli oni pracę u innego pracodawcy albo np. przemieścili się do któregoś z krajów UE bądź strefy Schengen.

Pozytywnie należy natomiast ocenić rozszerzenie kompetencji Straży Granicznej o prawo do kontroli legalności zatrudnienia cudzoziemców. Straż Graniczna posiada bowiem szerokie uprawnienia w zakresie prowadzenia działalności operacyjnej, rozpoznania środowisk cudzoziemców przebywających w Polsce oraz bogate kompetencje dochodzeniowo – śledcze, w tym prawo do stosowania środków przymusu bezpośredniego i zatrzymywania cudzoziemców (inspektorzy pracy nie dysponują takimi uprawnieniami).

Bariery zmniejszające skuteczność kontroli legalności zatrudnienia w budownictwie

Analizując przedstawione sprawozdanie, zwłaszcza powołane dane liczbowe, należy uwzględnić, że wyniki kontroli Państwowej Inspekcji Pracy na placach budów

nie oddają w pełni rzeczywistej skali nielegalnego zatrudnienia w budownictwie.

Inspekcja pracy ma ograniczoną możliwość kontroli **budów realizowanych przez inwestorów prywatnych**, przede wszystkim w zakresie legalności zatrudnienia osób wykonujących prace instalacyjne i wykończeniowe. Wynika to z faktu, że w myśl *art. 13 ustawy o Państwowej Inspekcji Pracy*, kontroli PIP podlegają jedynie pracodawcy oraz przedsiębiorcy, na rzecz których jest świadczona praca przez osoby fizyczne. Inspektorzy pracy nie mogą zatem kontrolować podmiotów, które nie mają statusu pracodawcy ani przedsiębiorcy (np. osób fizycznych), nawet jeżeli powierzają one pracę innym osobom. Według opinii organizacji pracodawców, większość robót instalacyjnych, wykończeniowych i remontowych w gospodarstwach indywidualnych (np. w mieszkaniach prywatnych przekazywanych w stanie surowym przez dewelopera), wykonywanych przez osoby fizyczne lub jednoosobowe podmioty gospodarcze – jest częściowo lub całkowicie niedeklarowana.

Należy podkreślić, że polskie prawo nie zobowiązuje pracodawcy do przechowywania w miejscu pracy kopii umów zawartych z osobami zatrudnionymi na placu budowy czy dowodów zgłoszenia ich do ZUS. Dostarczenie tych dokumentów – na żądanie inspektora – po kilku dniach nie zawsze świadczy o tym, że sporządzono je terminowo, a jedynie potwierdza dopełnienie tego obowiązku w związku z prowadzoną kontrolą.

W świetle aktualnych regulacji prawnych oraz uwarunkowań techniczno – organizacyjnych inspektorzy pracy mają ograniczone możliwości **kontroli indywidualnych budów na obszarach wiejskich**, które są w znacznej mierze realizowane w oparciu o pracę nierejestrowaną. Przy wykonywaniu prac budowlanych na wsi dużą rolę odgrywają nieformalne więzi w ramach lokalnej wspólnoty, które tworzą system wzajemnego odpłatnego lub nieodpłatnego świadczenia usług rodzinie, sąsiadom, znajomym itd. Inwestycje budowlane na wsiach są więc często realizowane w systemie „rodzinno – sąsiedzki”, bez odprowadzania podatków i składek na ubezpieczenie społeczne oraz zawierania pisemnych umów.

Warto również wskazać na szereg utrudnień bezpośrednio związanych z prowadzeniem kontroli. Bariery te w znacznym stopniu wpływają bowiem na

efektywność działania inspektorów pracy. Najważniejsze z nich dotyczą następujących sytuacji:

- na rozległym terenie budowy (w przypadku wykonywania prac w miejscach znacznie oddalonych od siebie lub na różnych kondygnacjach), nawet przy kontrolach prowadzonych przez kilku inspektorów, trudno jest wylegitymować wszystkie osoby przebywające na budowie;
- często występują przypadki nieudzielania informacji przez osoby pracujące na budowach – nie reagują one na pytania inspektora pracy, udają, że nie słyszą albo oświadczają, że są na placu budowy prywatnie bądź twierdzą, że nie wykonują pracy (choć ich ubiór świadczy o czymś wręcz przeciwnym);
- osoby wykonujące pracę nielegalnie w wielu przypadkach twierdzą, że nie mają przy sobie żadnego dokumentu tożsamości, a w czasie oczekiwania na przybycie Policji często oddalają się z miejsca budowy;
- nielegalnie pracujący za pośrednictwem telefonów komórkowych ustalają z pracodawcą treść składanego na ręce inspektora pracy oświadczenia o warunkach i terminie zatrudnienia.

Należy ponadto zaznaczyć, że inspektorzy pracy nie posiadają ustawowych uprawnień, ale też nie są przygotowani pod względem organizacyjnym i technicznym do zatrzymywania osób nielegalnie zatrudnionych, np. w celu ich przesłuchania. W przypadku placów budowy o znacznym obszarze skuteczność kontroli wykonywanych wyłącznie przez inspektorów pracy jest zdecydowanie niższa niż kontroli prowadzonych w asyście funkcjonariuszy Policji.

Inne bariery wynikają z możliwości zawierania umów cywilnoprawnych w formie ustnej (w tym powszechnie stosowanych umów o dzieło). Polskie prawo zasadniczo nie przewiduje obowiązku zawierania umów cywilnoprawnych w formie pisemnej. Przy ustawowym terminie zgłaszania do ubezpieczenia społecznego (7 dni) inspektor pracy w wielu przypadkach nie jest w stanie zweryfikować legalności zatrudnienia osób pracujących na podstawie takich umów i niezgłoszonych do ZUS. Powszechnie znanym i stosowanym sposobem postępowania przed organem kontroli jest bowiem w takich sytuacjach twierdzenie zleceniodawcy lub zleceniobiorcy, że praca jest wykonywana od kilku dni, ale nie upłynął jeszcze termin zgłoszenia.

Podsumowanie

Przeprowadzone kontrole wykazały, że skala nieprawidłowości ujawnionych w budownictwie w 2009 r. roku była nieco wyższa niż w roku poprzednim. Niewątpliwie wpływ na to miała trudna sytuacja na rynku pracy. Odnotowano bowiem wzrost stopy bezrobocia z 8,9% we wrześniu 2008 r. do 10,8% w sierpniu 2009 r.

Ujawnione przypadki pracy „na czarno”, tzn. bez pisemnych umów o pracę lub bez zgłoszenia do ubezpieczenia społecznego, dotyczyły najczęściej **pracodawców zatrudniających do 9 osób** – zwłaszcza przy krótkotrwałym zatrudnieniu, np. przy pracach instalacyjnych, wykończeniowych lub w związku z realizacją kontraktów na prace remontowe. Pracodawcy kierują się świadomością okresowego zatrudnienia osób do takich robót i często nie traktują ich w zakresie praw pracowniczych na równi z pracownikami zatrudnionym na stałe.

Nielegalnie zatrudnieni pracownicy to przede wszystkim **osoby wykonujące prace nie wymagające wysokich kwalifikacji**. Są wśród nich **zarejestrowani bezrobotni**, którzy nie zgłaszając faktu zatrudnienia do powiatowego urzędu pracy, korzystają z ubezpieczenia zdrowotnego opłacanego przez ten urząd, a niejednokrotnie pobierają także zasiłek dla bezrobotnych.

W formie niedeklarowanej świadczone są również prace o wysokiej wartości – szczególnie przy obsłudze wyspecjalizowanego sprzętu. W tym przypadku praca jest wykonywana w niedeklarowanym czasie pracy – przez firmy i operatorów świadczących usługi na rzecz innych wykonawców. Jednak ujawnienie takich praktyk – przy „zmowie” pracodawcy i pracownika – jest bardzo trudne.

W zawodach wymagających wysokich kwalifikacji (np. instalatorzy, hydraulicy, elektrycy, lastrykarze) nierzadko występuje zjawisko pozornego samozatrudnienia. Praca deklарowana jest wówczas wykonywana obok niedeklarowanej, odprowadzana jest tylko część podatków i składek. Część wynagrodzenia płaci się oficjalnie, a część „z ręki do ręki”.

DZIAŁALNOŚĆ PREWENCYJNA PIP W BUDOWNICTWIE

Uwarunkowania i priorytety w sferze efektywnego oddziaływania na poprawę bezpieczeństwa pracy w budownictwie

Znacząca liczba pracodawców oraz przedsiębiorców budowlanych nie spełnia wymagań określonych w przepisach bezpieczeństwa i higieny pracy przy wykonywaniu robót budowlanych. W szczególności dotyczy to małych firm budowlanych, dla których dostosowanie się do wymagań przepisów bhp jest bardzo

poważnym problemem. Jednocześnie ograniczone zainteresowanie części tych firm udziałem w dobrowolnych programach prewencyjnych, wynika z powodu postrzegania PIP głównie jako organu kontroli.

Przyczyny stwierdzanych w budownictwie nieprawidłowości zostały szczegółowo wymienione na str. 16-18 niniejszego opracowania. Niewątpliwie mają na to wpływ czynniki o charakterze ogólnym, jak globalizacja i integracja, którym podlega cała gospodarka narodowa, jak również czynniki występujące bezpośrednio w przedsiębiorstwach - takie jak poszanowanie norm prawnych, kultura bezpieczeństwa pracy, procedury, wzorce zachowań, dobre praktyki). Warto również podkreślić, że możliwości podejmowania przez PIP dużych wyzwań dotyczących najistotniejszych problemów ochrony pracy, w tym skutecznego wpływania na obniżenie poziomu wypadkowości, uwarunkowane są liczbą inspektorów pracy i pozostałych pracowników merytorycznych PIP oraz środkami budżetowymi na realizację określonych zadań zawartych w programach działania.

Wśród różnorodnych działań prewencyjnych, wpływających na poprawę stanu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w budownictwie, priorytetowe to:

- promowanie standardów bezpieczeństwa pracy w małych firmach budowlanych;
- innowacyjne działania informacyjne z wykorzystaniem multimedialnych w ramach 3-letniej kampanii informacyjno-kontrolnej „Bezpieczeństwo pracy w budownictwie – upadki, poślizgnięcia”;
- projekt prewencyjny UEFA EURO 2012;
- współdziałanie z ZUS w zakresie ustalania składki na ubezpieczenie wypadkowe w zależności od zagrożeń zawodowych i ich skutków.

PROMOCJA STANDARDÓW BEZPIECZEŃSTWA PRACY W MAŁYCH FIRMACH BUDOWLANYCH

Programy informacyjno-prewencyjne

W ostatnich latach inspektorzy pracy realizowali programy informacyjno-promocyjne do pracodawców-przedsiębiorców budowlanych zainteresowanych poprawą warunków bezpieczeństwa i higieny pracy, a także dostosowaniem swoich firm do wymagań w tym zakresie. Podstawowym elementem działań podejmowanych przez PIP było dostarczenie niezbędnej wiedzy w zakresie bezpieczeństwa pracy przy wykonywaniu najbardziej niebezpiecznych robót budowlanych.

W 2008 r. przeprowadzono na terenie okręgowych inspektoratów pracy 63 szkolenia dla 2484 pracodawców i kierowników budów. Odbyło się 58 seminariów dla 2200 uczestników, które poświęcone zostały omówieniu praktycznych aspektów unikania zagrożeń, występujących na placach budów. Zorganizowano również 32 spotkania i prelekcje dla 1450 uczniów szkół budowlanych.

Istotnym elementem programu prewencyjnego był konkurs „Bezpieczna budowa”, w którym udział wzięło 72 pracodawców-przedsiębiorców budowlanych z całego kraju. Zgodnie z formułą konkursu inwestorzy, kierownicy budów, inspektorzy pracy oraz organizacje związkowe i branżowe, zgłaszały pracodawców, organizujących w sposób bezpieczny pracę na budowie. Ocena dokonań w czasie trwania konkursu (udokumentowana wynikami dwóch kontroli) była podstawą do przyznania nagród uczestnikom konkursu. W Okręgowym Inspektoracie Pracy w Katowicach, oprócz konkursu pracodawców, zorganizowano konkurs wiedzy o bezpieczeństwie pracy w budownictwie dla szkół budowlanych województwa śląskiego, w którym udział wzięło 5 szkół przygotowujących młodzież do zawodu pracownika budowlanego.

Wszystkie kolejne wydarzenia programu prewencyjnego (inauguracja, seminaria, szkolenia i podsumowanie) poprzedzane były konferencjami prasowymi z udziałem mediów zainteresowanych problematyką wypadków w pracy i prewencyjno-kontrolnej roli PIP w tym zakresie. Zorganizowano 72 konferencje prasowe z udziałem dziennikarzy lokalnych stacji telewizyjnych i radiowych oraz redakcji gazet i pism. Przedstawiciele okręgowych inspektoratów pracy w czasie 219 kontaktów z mediami (artykuły, wywiady, reportaże i itp.) omawiali cele programu oraz informowali o możliwościach uzyskania pomocy w realizacji przedsięwzięć związanych ze stanem bhp w przedsiębiorstwach.

W 2009 r. udział do programu prewencyjnego „Bezpieczna budowa” zgłosiło 594 małych firm budowlanych. Efekty działań uczestników zostaną ocenione do końca br.

Program prewencyjny „Zdobądź Dyplom PIP” dla mikroprzedsiębiorstw

Od kilku lat realizowany jest program PIP dla grupy mikroprzedsiębiorstw (zatrudniających do 9 pracowników), którego celem jest ułatwienie pracodawcom dostosowania swoich firm do obowiązujących przepisów bhp - poprzez udostępnienie materiałów informacyjno-edukacyjnych oraz bieżącą merytoryczną pomoc ze strony

inspekcji. Podstawowym narzędziem do przeprowadzenia samooceny w zakresie przestrzegania przepisów bhp jest przygotowywana przez PIP lista kontrolna z komentarzem, jako materiał pomocniczy do identyfikacji podstawowych problemów bhp w zakładzie i określenia działań naprawczych. Przez cały czas realizacji programu pracodawcy korzystają z eksperckiej pomocy inspektorów pracy, udzielających im praktycznych wskazówek i porad.

W 2008 r. udział w programie zadeklarowało 1 000 pracodawców, a 397 po zrealizowaniu założonego celu programu uzyskało Dyplom Państwowej Inspekcji Pracy. Wśród wyróżnionych dyplomem znajdowało się 43 pracodawców, prowadzących działalność budowlaną.

W 2009 roku (do końca sierpnia) udział w programie rozpoczęło 910 pracodawców. Wg pracodawców, o ich udziale w programie decydowały takie przesłanki, jak:

- potrzeba uzupełnienia wiedzy z zakresu prawa pracy i przepisów bhp,
- większe możliwości konkurencyjności na rynku dużych inwestorów i firm wykonawczych, dbających o swój prestiż i wizerunek.

Program jest realizowany we współpracy z partnerami społecznymi oraz organizacjami zaangażowanymi w działania na rzecz BHP. W roku bieżącym współpracujemy ze Związkiem Rzemiosła Polskiego, który zajmuje się informowaniem zrzeszonych przedsiębiorców, w tym właścicieli zakładów budowlanych o celach oraz warunkach udziału w programie. Podjęliśmy również działania, aby jednostki organizacyjne OHP przekazywały pracodawcom zatrudniającym młodych pracowników (refundacja kosztów zatrudnienia), informacje o możliwości udziału w bezpłatnym programie prewencyjnym PIP.

Kampania informacyjna „Ocena ryzyka zawodowego”

Kampania realizowana jest w ramach Europejskiej Kampanii na rzecz oceny ryzyka zawodowego 2008-2009 (pod auspicjami Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy w Bilbao). Celem kampanii jest podniesienie wśród pracodawców świadomości kluczowego znaczenia oceny ryzyka zawodowego dla zapewniania bezpieczeństwa i zdrowia w miejscu pracy. Kampania w Polsce została zainaugurowana w czerwcu 2008 r.

Ważnym wydarzeniem w kampanii była konferencja pt. „Praktyczne aspekty oceny ryzyka zawodowego w budownictwie”, zorganizowana w siedzibie Urzędu

Wojewódzkiego w Olsztynie we wrześniu 2008 r. przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pracowników Służby BHP (Oddział w Olsztynie), przy wydatnej pomocy Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – PIB (koordynatora polskiej kampanii dotyczącej ryzyka zawodowego w budownictwie) oraz Okręgowego Inspektoratu Pracy w Olsztynie. Partnerami organizatorów konferencji były przedsiębiorstwa województwa warmińsko-mazurskiego: ławskie Przedsiębiorstwo Budowlane „IBP” Sp. z o.o. w Ławie oraz „Przemysłówka” PBH Holding Sp. z o.o. z Olsztyna. Konferencja adresowana była do małych i średnich firm budowlanych oraz specjalistów bhp.

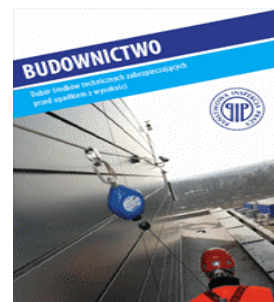
Wciąż aktualizowana jest strona internetowa PIP „Ocena ryzyka zawodowego w małych przedsiębiorstwach”, zawierająca informacje pomocne do oceny i poprawy stanu bhp (Wprowadzenie do oceny ryzyka zawodowego, Ulotka informacyjna, Podstawy prawne, Ocena ryzyka w 5-ciu krokach, Materiały pomocnicze i Moduł szkoleniowy dla pracodawców). W „Materiałach pomocniczych” zamieszczone są linki do stron CIOP-PIB i polskojęzycznej strony Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Bilbao, gdzie znajdują się (także podlegające stałej aktualizacji) materiały pomocnicze, porady, przykłady, takie jak np.: zestaw list kontrolnych z komentarzem, polska wersja wydanego przez Agencję „Poradnika do oceny ryzyka zawodowego”.

Wydawnictwa oraz portale internetowe dot. problematyki bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w budownictwie

Państwowa Inspekcja Pracy przygotowuje i publikuje wydawnictwa dla pracodawców, kadry zarządzającej budowlami, pracowników oraz osób wykonujących na własny rachunek działalność w budownictwie. W roku bieżącym oferta wydawnicza PIP została w istotny sposób uzupełniona lub aktualizowana oraz uatrakcyjniona pod względem graficznym. Dotyczy to takich pozycji jak:

11

- *Budownictwo. Dobór środków technicznych zabezpieczających przed upadkiem z wysokości* (broшуra, nakład 20 tys. szt.)

11

- *Budownictwo. Wymagania bezpieczeństwa pracy*

(broszura, nakład 20 tys. szt.)

11

- *Budownictwo. Stop wypadkom !*
(broszura, nakład 50 tys. szt.)

- *Praca na wysokości* (ulotka, nakład 15 tys. szt.)
- *Uwaga wykopy* (ulotka, nakład 15 tys. szt.)
- *Budownictwo. Obowiązki kierownika budowy* (ulotka, nakład 15 tys. szt.)
- *Budownictwo. Urządzenia i instalacje elektryczne* (ulotka, nakład 15 tys. szt.)
- 4 afisze o tematyce budowlanej (*Ochrony zbiorowe przed upadkiem. Ochrony indywidualne przed upadkiem. Rusztowania. Drabiny.*) - nakład 24 tys. szt.

Aktualnie przygotowwany jest druk nowej pozycji „Budownictwo. Bezpieczeństwo pracy. Poradnik dla młodych pracowników” (broszura, nakład 20 tys. szt.), której adresatem są młodzi pracownicy budowlani o krótkim stażu pracy.

W ramach współpracy z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych jeszcze w tym roku ukazą się wznowienia broszur dla branży budowlanej (przeznaczone do realizacji zadań PIP, ZUS jak również dla partnerów społecznych zaangażowanych w działaniach na rzecz poprawy bezpieczeństwa i warunków pracy w budownictwie) w nakładzie 100 tys. egzemplarzy.

Tradycyjnym miejscem promowania problematyki bezpieczeństwa pracy w budownictwie są targi i wystawy poświęcone budownictwu, w tym m.in. Międzynarodowe Targi Budownictwa BUDMA w Poznaniu, w czasie których zarówno wystawcy, jak i zwiedzający mają okazję zapoznać się z wydawnictwami Państwowej Inspekcji Pracy oraz nawiązać bezpośrednie kontakty z przedstawicielami PIP.

Wszystkie publikacje Państwowej Inspekcji Pracy umieszczane są w pełnej wersji na stronie internetowej www.pip.gov.pl, jako pliki gotowe do pobrania.

W bieżącym roku na potrzeby kampanii „Bezpieczeństwo pracy w budownictwie: upadki z wysokości i poślizgnięcia” uruchomiona została specjalna witryna internetowa www.bezupadku.pl zawierającą szczegółowe informacje dotyczące:

- celów kampanii,
- programu prewencyjnego „Bezpieczna budowa”,
- środków ochrony zbiorowej i indywidualnej,
- wydawnictw PIP o tematyce budowlanej,
- multimediiów o tematyce związanej z kampanią (do pobrania).

Najważniejszą częścią witryny www.bezupadku.pl jest strona poświęcona programowi prewencyjnemu. Zawiera ona wniosek o przystąpienie do programu prewencyjnego oraz listę kontrolną do samooceny stanu bezpieczeństwa pracy, w szczególności przy pracach na wysokości i podjęcia działań poprawiających warunki pracy.

W wyniku e-mailingu skierowanego do ponad 20 tys. małych firm budowlanych, tylko w miesiącu sierpniu br. odnotowano 18850 wejść na stronę zawierającą listę kontrolną oraz 1537 wejść na stronę zgłoszeniową do udziału w programie prewencyjnym.

Działania medialne w ramach KAMPANII „BEZPIECZEŃSTWO PRACY W BUDOWNICTWIE – UPADKI Z WYSOKOŚCI, POŚLIZGNIĘCIA”

W 2008 r. zgodnie z zaleceniem Rady Ochrony Pracy zintensyfikowane zostały działania kontrolne na placach budów. Jednocześnie rozpoczęto przygotowania do 3-letniej kampanii informacyjnej, w tym również przy użyciu mediów. Chodziło o dotarcie do jak największej liczby adresatów kampanii: pracowników budowlanych i pracodawców oraz całego społeczeństwa. Rada Ochrony Pracy wskazała w stanowisku z 27 maja br., na potrzebę zwiększenia zasięgu działań informacyjnych podejmowanych przez inspekcję pracy.

W ramach akcji medialnej, zleconej i profesjonalnie przygotowanej przez firmę „Fabryka Komunikacji Społecznej”:

- wyemitowano spoty reklamowe w 1 i 2 Programie TVP w okresie 22 czerwca – 15 lipca (w tym ok. 30 % w tzw. „prime time” tj. po godz. 20.00),
- wyemitowano spoty radiowe – w radiu ESKA (wybór kanałów przekazu został dokonany w oparciu o badania społeczne - zgodnie z założeniami ponad 40%

pracowników budowlanych powinno zetknąć się z przekazem co najmniej trzy razy),

- umieszczono reklamy zawierające przesłanie kampanii na 370 billboardach ulicznych (umieszczanych w miarę możliwości w pobliżu placów budowy),
- przeprowadzono działania public relations (w tym m.in.: opracowano i przesłano informacje prasowe do mediów branżowych, przygotowano informację o wynikach badań na konferencję prasową, wyprodukowano banner internetowy odsyłający do strony [www. bezupadku.pl](http://www.bezupadku.pl))

Instytut badawczy TNS OBOP opracował na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej wśród 400-osobowej grupy reprezentatywnej robotników budowlanych raport dotyczący oceny efektywności kampanii medialnej. Z treści raportu wynikają następujące stwierdzenia:

- czterech na dziesięciu robotników budowlanych (wykonujących prace na wysokości) miało kontakt z kampanią medialną (w tym: 66 % poprzez billboardy oraz 53 % poprzez telewizję),
- kampanię medialną pozytywnie oceniło 63 % respondentów, podkreślając skuteczność emocjonalnego oddziaływania treści zawartych w reklamach,
- 47 % respondentów, mających kontakt z kampanią medialną, zadeklarowało zmianę dotychczasowego zachowania przy wykonywaniu pracy na wysokości.

Mamy nadzieję, że jeszcze w czasie jesiennego sezonu budowlanego, nastąpi reemisja spotu telewizyjnego w wybranych ogólnopolskich stacjach TV, sfinansowana ze środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Warta podkreślenia jest teza, która zaprezentowano w czasie wspólnej konferencji prasowej PIP i ZUS, inicjującej kampanię medialną, że „koszty kampanii są niewspółmiernie niskie do kosztów, jakie ponosi społeczeństwo na skutek wypadków przy pracy”.

PROJEKT PREWENCYJNY UEFA EURO 2012

W ramach projektu działania inspektorów pracy koncentrowały się na nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z inwestorami i generalnymi wykonawcami stadionów, na których będą rozgrywane Mistrzostwa Europy w piłce nożnej w 2012 r., celem zaangażowania wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego problematyką bezpieczeństwa pracy:

- na etapie przygotowania inwestycji – poprzez zaplanowanie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (plan BIOZ) przy robotach budowlanych stwarzających zagrożenia oraz wskazanie środków technicznych i organizacyjnych zapobiegających niebezpiecznym sytuacjom,
- na etapie realizacji – poprzez prawidłową koordynację robót budowlanych wszystkich podwykonawców, uwzględniającą plan BIOZ oraz wyznaczenie kompetentnych koordynatorów ds. BHP.

W trakcie stałego nadzoru nad inwestycjami UEFA EURO 2012 inspektorzy pracy omawiają aktualne problemy w zakresie bezpiecznego wykonywania robót budowlanych, sprawdzają procedury i instrukcje w tym zakresie, udzielają porad i konsultacji w ramach cyklicznych spotkań ze wszystkimi uczestnikami procesu budowlanego: koordynatorami ds. BHP wyznaczonymi zarówno przez inwestorów, jak i generalnych wykonawców, kierownikami budów, kierownikami robót, inżynierami budowy, inspektorami nadzoru inwestorskiego, służbami BHP oraz podwykonawcami robót budowlanych.

Na budowie stadionu Narodowego w Warszawie inspektor pracy-koordynator projektu w czasie cotygodniowych dyżurów udziela porad prawnych i technicznych w zakresie bezpieczeństwa pracy.

W nielicznych, jak na razie przypadkach naruszeń przepisów prawa pracy (dot. nieprawidłowych sposobów nawiązywania umów o pracę) lub przepisów bhp,

inspektorzy pracy stosują środki administracyjno-karne zgodnie ze swoim uprawnieniami.

Utworzono specjalny banner EURO 2012 (na rys. poniżej), który na bieżąco informuje o działaniach prewencyjnych inspektorów pracy na budowach stadionów, pokazuje przykłady dobrych praktyk w obszarach zarządzania bezpieczeństwem pracy na placu budowy oraz spełniania warunków bezpiecznej pracy na wszystkich stanowiskach pracy. Uważamy, że taka forma bieżącej prezentacji efektywnych działań PIP na rzecz prewencji wypadkowej wzbudzi zainteresowanie zarówno dużych firm budowlanych, jak i małych firm podwykonawczych, dając możliwość wykorzystania praktycznych rozwiązań organizacyjnych i technicznych w zakresie prowadzonych lub wykonywanych robót budowlanych.

PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY

szybkie menu: strona główna | porady prawne | kontakt |

EURO 2012 stadiony w budowie

Warszawa Gdańsk Poznań Wrocław Chorzów Kraków

W sześciu okręgowych inspektoratach pracy wyznaczeni zostali inspektorzy pracy do nadzoru i kontroli przestrzegania przepisów i zasad bezpieczeństwa pracy przy realizacji inwestycji związanych z UEFA EURO 2012. Kluczowe znaczenie dla wyników zadania ma zapewnienie przez inwestorów, projektantów i wykonawców działań i środków zapobiegających i eliminujących zagrożenia dla życia i zdrowia pracowników na placach budów. Koordynatorem zadania jest Waldemar Spólnicki z Okręgowego Inspektoratu Pracy w Warszawie (e-mail: wspolnicki@warszawa.oip.pl)

Warszawa

 Stadion Narodowy powstanie w miejscu dawnego Stadionu X-lecia na warszawskiej Pradze i pomieści 55 tys. widzów. Budowla będzie miała osiem kondygnacji o zróżnicowanej wysokości. Dach osłoni nie tylko trybuny, ale również boisko.

Gdańsk

 Stadion w Gdańsku powstanie w dzielnicy Letnica. Obiekt pomieści 44 tys. widzów. Konstrukcja dachu (nad trybunami) składać się będzie z 82 stalowych przęseł w kształcie sierpa, rozmieszczonych koncentrycznie. Płyty zadaszenia wykonane zostaną z poliwęglanu w różnych odcieniach bursztynu.

Poznań

 Modernizacja stadionu w Poznaniu trwa od 2002 r. Zlokalizowany jest przy ul. Bułgarskiej. Obiekt pomieści 46 676 widzów.

Wrocław

 Stadion we Wrocławiu powstaje w dzielnicy Małlice (kamień węgielny wmurowano 5 czerwca 2009 r.). Charakterystycznym elementem konstrukcji będzie siatka zewnętrzna z włókna szklanego pokrytego teflonem, rozpięta na stalowych pierścieniach. Obiekt pomieści 44 tys. widzów.

Działania PIP w ramach projektu EURO 2012 mają na celu przesłanie jasnego komunikatu, że Państwowa Inspekcja Pracy radzi i pomaga wszystkim uczestnikom procesu inwestycyjnego, w tym także inwestorom zaangażowanym w sprawną i bezpieczną realizację obiektów budowlanych.

Na podstawie dotychczasowego przebiegu projektu EURO 2012 mamy nadzieję, że model firmy budowlanej dbającej o zdrowie i bezpieczeństwo pracowników stanie się kiedyś standardem na polskim rynku budowlanym.

Ponadto odbyły się 4 spotkania Rady ds. Bezpieczeństwa Pracy w Budownictwie przy Głównym Inspektorze Pracy. Omówiono między innymi zasady nadzoru i kontroli warunków pracy na budowach, w tym inwestycji związanych z EURO 2012. Ustalono, że kontrole będą koncentrować się na zakładach małych, w których występują największe problemy w sferze bezpieczeństwa pracy i legalności zatrudnienia. Duże firmy budowlane natomiast, dysponujące liczną, fachową kadrami, profesjonalnymi służbami bhp i odpowiednimi środkami, mają być wizytowane przez inspektorów PIP raczej okazjonalnie, profilaktycznie.

Jedno z posiedzeń Rady miało formę konferencji pn. "Partnerstwo dla bezpieczeństwa pracy w budownictwie". Spotkali się przedstawiciele Głównego Inspektoratu Pracy, koordynatorzy ds. budownictwa w Okręgowych Inspektoratach Pracy, przedstawiciele UDT oraz przedstawiciele firm Warbud S.A. i PERI Polska Sp. z o.o. Bezpieczne metody pracy na budowie, tzw. dobre praktyki, zaprezentowali przedstawiciele firmy Warbud i PERI Polska Sp. z o.o. Uczestników obrad zapoznano z problematyką wypadkowości w budownictwie, w tym z upadkami z wysokości i podejmowanymi przez inspekcję działaniami prewencyjnymi w budownictwie.

Rada postawiła sobie jako cel inicjowania różnorodnych przedsięwzięć zmierzających do ograniczenia śmiertelnych wypadków na budowach. Opracowywana jest strategia na lata 2010-2012, w której - jako jedno z najważniejszych zadań - zostanie zapisane obniżenie liczby wypadków w budownictwie o 25%.

Współdziałanie z ZUS w zakresie ustalania składki na ubezpieczenie wypadkowe w zależności od zagrożeń zawodowych i ich skutków.

Jednym z zasadniczych elementów motywowania pracodawców i przedsiębiorców budowlanych do podejmowania efektywnych działań na rzecz bezpiecznych warunków pracy na placach budów są argumenty ekonomiczne.

Inspektorzy pracy z mocy prawa – na podstawie artykułów 35 i 36 ustawy z dn. 30.10.2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. Nr 199, poz. 1673 z późn. zm.) - uczestniczą w mechanizmie funkcjonowania zróżnicowanej składki wypadkowej, stymulującej działania pracodawców-płatników składki w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia ubezpieczonych pracowników.

W ramach swoich uprawnień inspektorzy pracy sprawdzają poprawność danych zawartych w drukach ZUS IWA, które sporządzają pracodawcy i przesyłają do ZUS w celu ustalania wysokości składki wypadkowej. W 2008 r. w trakcie 7330 kontroli przestrzegania przepisów bhp stwierdzono 345 przypadków podawania nieprawidłowych danych, o których powiadomiono jednostki ZUS.

Oprócz sprawdzania danych zawartych w ww. drukach inspektorzy pracy w uzasadnionych przypadkach – tj. rażącego naruszenia przepisów bhp podczas dwóch kolejnych kontroli - sporządzają wnioski do ZUS o podwyższenie składki na ubezpieczenie wypadkowe o 100% na najbliższy rok składkowy. W 2008 r. inspektorzy pracy sporządzili 87 wniosków o podwyższenie składki wypadkowej, przesyłając je do jednostek organizacyjnych ZUS. W 2009 r. (stan na dzień 06.10.2009 r.) przesłano 118 takich wniosków, w tym 62 wnioski dotyczyły firm budowlanych.

Podsumowanie działalności prewencyjnej PIP w budownictwie

Intensyfikacja działań Państwowej Inspekcji Pracy dla zahamowania niekorzystnej tendencji wypadkowej w budownictwie, dotyczyła także przedsięwzięć o charakterze prewencyjnym. W szczególności – zgodnie z zaleceniami Rady Ochrony Pracy, dotyczącymi skutecznego eksponowania problematyki bezpieczeństwa pracy w środkach masowego przekazu – przeprowadzono profesjonalną kampanię medialną, wykorzystując do tego celu znacząco zwiększone środki budżetowe PIP. Dokładna analiza efektywności przekazu do pracodawców i pracowników budowlanych oraz skuteczności (siły oddziaływania) poszczególnych nośników multimedialnych (telewizja, radio, billboardy, e-mailing, Internet, w tym elektroniczna komunikacja polegająca na pobieraniu list kontrolnych do samooceny warunków pracy i oraz zgłaszaniu udziału w programie prewencyjnym) będzie wykorzystana do inicjowania jeszcze bardziej kreatywnych przedsięwzięć, podporządkowanych długofalowym celom strategicznym PIP.

Ocena dotychczasowej działalności PIP w budownictwie wskazuje, że stosowanie różnorodnych form oddziaływania przyczynia się do wzrostu świadomości adresatów kampanii i programów prewencyjnych, którzy wykazali zainteresowanie poprawą bezpieczeństwa i warunków pracy na placach budów. Pozytywne oceny uczestników szkoleń i seminariów organizowanych w ramach realizacji programów prewencyjnych PIP świadczą o potrzebie dalszego doskonalenia i kontynuowania podjętych działań. Wciąż istotnym powodem ograniczonego zainteresowania ze strony części pracodawców i przedsiębiorców budowlanych, jest nieuzasadnione postrzeganie PIP, jako organu egzekwującego przestrzeganie prawa przede wszystkim za pomocą sankcji karnych.

Stan taki wymaga kształtowania wśród adresatów działań prewencyjnych PIP świadomości, że przestrzeganie prawa winno być naturalnym obowiązkiem wszystkich podmiotów zobowiązanych, a środki prawnego oddziaływania ostatecznością. Takie są również zasadnicze kierunki oddziaływania organów nadzoru i kontroli Współczesnej Zjednoczonej Europy.

Wnioski

1. Analiza wyników **kontroli w budownictwie** wskazuje na uzasadnioną potrzebę:
 - objęcia szczególnym nadzorem tych placów budów, na których inspektorzy pracy rozpoznali duże zagrożenia, wynikające z charakteru zadania inwestycyjnego oraz przyjętych technologii; a także budów, na których doszło do zdarzeń wypadkowych;
 - kontynuowania kontroli, ze szczególnym uwzględnieniem prac na wysokości, w wykopach oraz budowy, montażu i eksploatacji rusztowań, zwłaszcza u pracodawców, którzy uporczywie naruszają przepisy prawa pracy;
 - zwiększenia trwałości uzyskanych efektów przez kilkakrotne powtarzanie kontroli w zakładzie, w celu skutecznego egzekwowania zaleceń i wniosków pokontrolnych.

2. Analiza zjawiska „**szarej strefy**” w budownictwie wskazuje na potrzebę:
 - przeprowadzenia pogłębionych badań nad zasięgiem, strukturą i charakterem pracy nierejestrowanej oraz dokonania oceny źródeł, przyczyn i skutków

- społeczno – ekonomicznych tego zjawiska (w chwili obecnej instytucje badawcze dysponują jedynie fragmentarycznym materiałem w tej kwestii);
- wyraźnego określenia polityki państwa w zakresie zwalczania „szarej strefy”, a zwłaszcza opracowania kompleksowego programu walki z pracą nierejestrowaną, wraz z harmonogramem jego wdrażania; bardziej aktywną rolę niż dotychczas powinien w tym obszarze odgrywać resort finansów; za szczególnie istotne należy również uznać jasne wskazanie w oficjalnych dokumentach władz publicznych, że ograniczanie zasięgu pracy nierejestrowanej jest jednym z podstawowych zadań państwa, bardzo ważnym ze względu na prawidłowe funkcjonowanie rynku pracy i całej gospodarki, a także budżetu państwa;
 - organizowania kampanii informacyjnych w celu upowszechniania znajomości przepisów dotyczących legalności zatrudnienia, w tym korzyści płynących z legalnej pracy – możliwie szerokie oddziaływanie za pośrednictwem mediów, szczególnie programów lokalnych i prasy regionalnej;
 - uproszczenia przepisów dotyczących zatrudnienia cudzoziemców w Polsce;
 - wypracowania polityki migracyjnej państwa, której priorytetem byłoby zmniejszenie skali nielegalnego zatrudnienia cudzoziemców – jako jednego z głównych czynników przyciągających nielegalnych imigrantów;
 - stworzenia centralnego rejestru wydawanych zezwoleń na pracę cudzoziemców,
 - w przypadku zatrudnienia obcokrajowców na podstawie oświadczeń – wprowadzenia przepisów zobowiązujących do informowania odpowiednich organów (np. PIP, Straży Granicznej lub urzędu pracy) o podjęciu pracy przez cudzoziemca bądź o tym, że nie został on zatrudniony u pracodawcy, który wystawił oświadczenie;
 - ustawowego objęcia przez PIP kontrolami legalności zatrudnienia nie tylko pracodawców i przedsiębiorców, na rzecz których pracują osoby fizyczne, lecz także innych podmiotów, w tym również – w razie uzasadnionego podejrzenia naruszenia przepisów – osób fizycznych, co wymagałoby nowelizacji ustawy o PIP;
 - rozważenia możliwości wprowadzenia obowiązku zawarcia umowy o pracę w formie pisemnej oraz dokonania zgłoszenia osób zatrudnionych lub

wykonujących inną pracę zarobkową do ubezpieczenia społecznego – przed dopuszczeniem do pracy;

- umocowania inspektorów pracy do prowadzenia podstawowych czynności rozpoznawczych w celu ustalenia najdogodniejszego – z punktu widzenia skuteczności kontroli – terminu i miejsca jej rozpoczęcia w danym podmiocie;
- jednoznacznego określenia prawa Państwowej Inspekcji Pracy do podejmowania kontroli bez uprzedniego informowania podmiotu kontrolowanego o takim zamiarze;
- wprowadzenia rozwiązań prawnych, które mogłyby skutecznie powstrzymać zjawisko pracy nierejestrowanej w budownictwie, w szczególności w zakresie pozornego samozatrudnienia i nieuprawnionego zawierania umów cywilnoprawnych zamiast stosunku pracy;
- odpowiedniego doprecyzowania i zawężenia możliwości stosowania umów o dzieło oraz objęcia osób wykonujących pracę na ich podstawie obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym, tak jak w przypadku umowy o pracę czy umowy zlecenia (masowe zawieranie umów o dzieło stanowi ucieczkę od obowiązku opłacania składek);
- włączenia się do walki z nielegalnym zatrudnieniem w sposób zdecydowany partnerów społecznych, tj. związków zawodowych i organizacji pracodawców (w tym kontekście z zadowoleniem należy stwierdzić, że problematyka „szarej strefy” w budownictwie jest przedmiotem posiedzeń Trójstronnego Zespołu do Spraw Budownictwa i Gospodarki Komunalnej);
- kontynuacji działań mających na celu uproszczenie procedur zatrudnienia oraz rozszerzenie możliwości stosowania elastycznych form wykonywania pracy,
- przyjęcia systemowych rozwiązań, które winny zmierzać do eliminowania z rynku firm stosujących nieuczciwe mechanizmy, np. zgłaszanie ofert nieadekwatnych do kosztów legalnego zatrudnienia siły roboczej.

Uważamy, że tylko tak szeroko zakrojone i kompleksowe działania mogą wpłynąć na istotne ograniczenie zasięgu „szarej strefy” w budownictwie, w tym także zjawiska nielegalnego zatrudnienia.

3. Ocena dotychczasowych efektów **działalności prewencyjnej** Państwowej Inspekcji Pracy w budownictwie – poprzez zachęcanie pracodawców do

działań zmniejszających ryzyko zawodowe przy wykonywaniu robót budowlanych oraz motywowanie pracowników do bezpiecznych zachowań - wskazuje na konieczność ich dalszego intensyfikowania oraz wykorzystywania nowoczesnych form przekazu na miarę problemów związanych z zagrożeniami występującymi w tym sektorze. Dlatego wskazane jest:

- nadanie działaniom informacyjnym i promocyjnym priorytetowego znaczenia, z uwzględnieniem określonych prawem uprawnień i kompetencji PIP do egzekwowania przepisów prawa pracy, w tym dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy,
- dobieranie nośników multimedialnych pod kątem największej efektywności przekazu treści dotyczących problematyki prewencji wypadkowej,
- doskonalenie sposobów oddziaływania na małych pracodawców i przedsiębiorców budowlanych, w celu większego zainteresowania ich pomocą i wsparciem ze strony PIP w eliminowaniu zagrożeń zawodowych,
- doskonalenie i ewaluacja zastosowanych środków przekazu, w tym środków medialnych, motywujących pracowników do bezpiecznych zachowań na placu budowy,
- konsekwentne wykorzystywanie argumentów ekonomicznych - do stosowania których uprawnieni są inspektorzy pracy - w sytuacjach rażącego naruszeń przepisów bhp.